

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Bojan Kurež

Mentor: doc. dr. Iztok Prezelj

MEDNARODNO OBVEŠČEVALNO SODELOVANJE

Diplomsko delo

Ljubljana, 2005

KAZALO

SEZNAM KRATIC	II
1 UVOD	1
2 METODOLOŠKI IN HIPOTETIČNI OKVIR	4
2.1 CILJI PROUČEVANJA	4
2.2 HIPOTEZE	4
2.3 UPORABLJENE METODE	5
3. KONCEPT MEDNARODNEGA OBVEŠČEVALNEGA SODELOVANJA.....	6
3.1 OBVEŠČEVALNA DEJAVNOST	6
3.2 OBVEŠČEVALNA SLUŽBA	10
3.3 OBVEŠČEVALNI SISTEM	11
3.4 MEDNARODNO OBVEŠČEVALNO SODELOVANJE	12
3.4.1 Oblike mednarodnega obveščevalnega sodelovanja	13
3.4.1.1 Bilateralno sodelovanje	14
3.4.1.2 Multilateralno sodelovanje.....	15
3.4.2 Prednosti in slabosti mednarodnega obveščevalnega sodelovanja	17
3.4.2.1 Ovire za sodelovanje	17
3.4.2.2 Spodbude za sodelovanje.....	19
4 TRENDI MEDNARODNEGA OBVEŠČEVALNEGA SODELOVANJA	22
4.1 NOVE GROŽNJE VARNOSTI	22
4.2 OBVEŠČEVALNO SODELOVANJE IN SOOČANJE Z NOVIMI GROŽNJAMI	26
5 STRUKTURA EVROATLANTSKEGA MEDNARODNEGA OBVEŠČEVALNEGA SODELOVANJA	30
5.1 PREGLED EVROATLANTSКИH OBVEŠČEVALNIH POVEZAV	30
5.1.1 UKUSA pogodba (The UKUSA Agreement).....	31
5.1.2 Trevi skupina (Trevi Group).....	32
5.1.3 Klub iz Berna (The Club of Berne).....	32
5.1.4 Killowatt skupina (The Kilowatt Group).....	33
5.1.5 Egmont skupina (The Egmont Group).....	34
5.2 OBVEŠČEVALNO SODELOVANJE V EVROPSKI UNIJI.....	35
5.2.1 Zgodovinsko ozadje.....	36
5.2.2 Obveščevalna struktura EU	40
5.2.2.1 Sektor za obveščanje Vojaškega štaba EU	41
5.2.2.2 Satelitski center EU.....	44
5.2.2.3 Europol	48
5.2.2.4 Združeni situacijski center.....	52
5.2.3 Predlog za oblikovanje obveščevalnega omrežja EU	55
5.2.4 Prihodnost obveščevalnega sodelovanja v EU.....	59
5.3 OBVEŠČEVALNO SODELOVANJE V ZVEZI NATO	60
5.3.1 Zgodovinsko ozadje.....	60
5.3.2 Obveščevalna struktura v zvezi NATO	62
5.3.2.1 Posebni odbor	63
5.3.2.2 Situacijski center	64
5.3.2.3 Sektor za obveščanje Mednarodnega vojaškega štaba	64
5.3.3 Obveščevalno sodelovanje z EU	66
5.3.4 Prihodnost obveščevalnega sodelovanja v zvezi NATO.....	68
6 ZAKLJUČNE UGOTOVITVE IN VERIFIKACIJA HIPOTEZ	70
7 LITERATURA	74

SEZNAM KRATIC

BICES – Battlefield Information Collection and Exploitation System (sistem za zbiranje in uporabo informacij iz bojišča)

CFSP – Common Foreign and Security Policy (Skupna zunanja in varnostna politika)

COMINT – Communication Intelligence (obveščevalna dejavnost za nadzor komunikacij)

CPI – Central Point of Contact (osrednja točka izmenjave)

CTG – Counter Terrorist Group (protiteroristična skupina)

DG RELEX – Directorate Generale External Relations (Komisija za zunanje odnose Generalnega direktorata)

EAPC – Euro-Atlantic Partnership Council (Evroatlantski partnerski svet)

EDA – European Defence Agency (Evropska obrambna agencija)

ELINT – Electronic Intelligence (obveščevalna dejavnost za nadzor elektronskih naprav)

EU – European Union (Evropska unija)

EUMC – European Union Military Committee (Vojaški odbor Evropske unije)

EUSC – European Union Satellite Centre (Satelitski center Evropske unije)

FHQ – Force Headquarter multinational (poveljstvo multinacionalnih sil)

HUMINT – Human Intelligence (agenturna obveščevalna dejavnost)

IMINT – Imaginery Intelligence (slikovna obveščevalna dejavnost)

IMS – International Military Staff (Mednarodni vojaški štab)

INTDIV – Intelligence Division (Sektor za obveščanje)

NACC – North Atlantic Cooperation Council (Severnoatlantski svet za sodelovanje)

NATO – North Atlantic Treaty Organisation (Organizacija Severnoatlantske pogodbe)

NSA – National Security Agency (Nacionalna varnostna agencija)

NHAI – National High Authority of Intelligence (osrednji nacionalni obveščevalni organ)

OPHQ – Operational Headquarter multinational (operativno multinacionalno poveljstvo)

OSINT – Open Source Intelligence (obveščevalna dejavnost odprtih virov)

PPEW – Policy Planning and Early Warning Unit (Enota za načrtovanje politik in zgodnje opozarjanje)

PSC – Political and Security Committee (Politični in varnostni odbor)

SIGINT – Signal Intelligence (signalna obveščevalna dejavnost)

SITCEN – Situation Centre (Situacijski center)

TECHINT – Technical Intelligence (tehnična obveščevalna dejavnost)

TELINT – Telemetric Intelligence (obveščevalna dejavnost za nadzor telemetrijskih dejavnosti)

UKUSA – United Kingdom, United States of America (Velika Britanija, Združene države Amerike)

WMD – Weapons of Mass Destruction (orožje za množično uničevanje)

ZDA – Združene države Amerike

ZEU – Zahodnoevropska unija

1 UVOD

Živimo v obdobju, v katerem informacije igrajo izredno pomembno vlogo. Tisti, ki posedujejo ustrezne informacije bodisi nadzirajo njihov tok, imajo v svetu nesluteno moč. Pomen pravih in pravočasnih informacij se je že zelo zgodaj odrazil tudi na področju varnosti. Razni vohuni in ovaduhi so namreč obstajali že v vojskah starega veka. Čeprav pravimo, da je vohunstvo staro kot zgodovina, pa se moramo zavedati, da obveščevalna dejavnost in z njo nastale obveščevalne službe predstavljajo relativno nov pojav. Skozi zgodovino, z rastjo pomena informacij, je obveščevalna dejavnost pridobivala vedno bolj pomembno vlogo v sistemu zagotavljanja varnosti. Če so v preteklosti nacionalne obveščevalne službe lahko same obvladovale vse informacije, ki so jih potrebovale za zagotavljanje nacionalne varnosti, pa tega danes več ne moremo trditi. Enormno povečanje količine informacij, ki so na voljo, pojav transnacionalnih groženj varnosti in redefiniranje koncepta nacionalne suverenosti, ki se kaže v vedno večji soodvisnosti in povezovanju med državami, tudi na varnostnem področju, predstavljajo dejavnike, ki spodbujajo obveščevalne službe v smeri čim tesnejšega medsebojnega sodelovanja. Varnost še zmeraj predstavlja eno izmed temeljnih človekovih vrednot. Toda danes si varnosti ne moremo več zagotavljati na račun zmanjševanja varnosti drugih, ampak zgolj in samo skupaj z drugimi. Takšen način zagotavljanja varnosti pa zahteva sodelovanje na vseh področjih, še posebej na obveščevalnem.

Kot je razvidno že iz naslova, je diplomsko delo posvečeno proučevanju mednarodnega obveščevalnega sodelovanja. Države na obveščevalnem področju sodelujejo že vrsto let. Poznamo dve glavni obliki mednarodnega obveščevalnega sodelovanja. To sta bilateralno in multilateralno sodelovanje. Bilateralno sodelovanje je starejšega izvora. Države ga iz določenih razlogov označujejo za pomembnejšega. Prav zaradi pomena bilateralnega obveščevalnega sodelovanja za države ostajajo primeri takšnega sodelovanja in povezav po večini tajni. Države skrbno varujejo informacije o podrobnostih bilateralnega obveščevalnega sodelovanja. Ker za proučevanje bilateralnega sodelovanja nimam dostopa do zadostne količine informacij, sem se osredotočil zgolj na proučevanje multilateralnega sodelovanja. Fokus proučevanja je omejen na sodelovanje na evroatlantskem območju, in sicer po

koncu hladne vojne. Evroatlantsko območje je bilo najpomembnejše stičišče bipolarne svetovne ureditve. S koncem hladne vojne in razpadom bipolarne svetovne ureditve je na tem območju prišlo do tektonskih premikov v varnostni strukturi. Stabilnost grožnje varnosti, ki je bila do tedaj utelešena v blokovskem nasprotniku, je bila zamenjana s kopico novih groženj, katerih delovanje se ne ustavi na državni meji, ampak gre preko nje. Iz dostopne literature prav tako ne morem razbrati, kakšna je dejanska praksa multilateralnega obveščevalnega sodelovanja. Zato se osredotočam na spremembe formalnih struktur obveščevalnega sodelovanja znotraj organizacij na evroatlantskem območju, ki so opisane v javno dostopni literaturi. Poudarek je na dveh najpomembnejših organizacijah evroatlantskega prostora, torej na Evropski uniji (v nadaljevanju EU) in Organizaciji severnoatlantske pogodbe (v nadaljevanju zveza NATO).

V začetku bom opredelil koncept mednarodnega obveščevalnega sodelovanja. Preden se bom lotil samega obveščevalnega sodelovanja, bom razjasnil tri osnovne pojme, katerih razumevanje je ključnega pomena za razumevanje koncepta mednarodnega obveščevalnega sodelovanja. Prvi tak pojem je obveščevalna dejavnost. Podal bom nekaj osnovnih pojmovanj obveščevalne dejavnosti ter opisal delitev in osnovne vrste obveščevalne dejavnosti. Nato bom opredelil pojem obveščevalna služba in opisal klasifikacijo le te. Kot zadnjega bom opredelil pojem obveščevalni sistem, njegovo pojmovanje v ožjem in širšem smislu ter korelacijo s pojmom obveščevalna skupnost. Na podlagi ugotovljenega bom poskušal sintetizirati lastno definicijo obveščevalnega sodelovanja in vzpostaviti njeno razmerje s pojmom mednarodno obveščevalno sodelovanje. Opisal bom glavne značilnosti obeh oblik mednarodnega obveščevalnega sodelovanja, bilateralnega in multilateralnega. Na koncu bom podal še prednosti in slabosti mednarodnega obveščevalnega sodelovanja.

Sledilo bo poglavje o trendih mednarodnega obveščevalnega sodelovanja. Poskušal jih bom povezati s spremembami, ki so v varnostnem okolju nastale po koncu hladne vojne. Opredelil bom nekatere najpomembnejše nove grožnje varnosti. Nato bom pojasnil, zakaj je obveščevalno sodelovanje nujno potrebno za uspešno in učinkovito soočanje z novimi grožnjami varnosti. Na koncu bom povzel identificirane trende mednarodnega obveščevalnega sodelovanja.

Na začetku poglavja o strukturi evroatlantskega mednarodnega obveščevalnega sodelovanja bom naredil kratek pregled evroatlantskih obveščevalnih povezav, ki so na tem območju nastale pred koncem hladne vojne. Nato bom podrobno analiziral obveščevalno sodelovanje v EU in zvezi NATO. Začel bom z zgodovinskim ozadjem, ki bo osvetlilo, zakaj je oziroma ni prišlo do spreminjanja strukture obveščevalnega sodelovanja v teh dveh organizacijah. Natančno bom analiziral trenutno obveščevalno strukturo in pokazal na njene pozitivne in negativne značilnosti. V duhu soočanja z novimi grožnjami varnosti bom nakazal tudi možne rešitve za obveščevalno sodelovanje v prihodnosti. V podpoglavju dela, ki govori o EU, bom podal tudi enega od možnih predlogov za oblikovanje obveščevalnega omrežja EU.

V zadnjem poglavju bom podal zaključne ugotovitve ter potrdil oziroma zavrnil postavljene hipoteze.

2 METODOLOŠKI IN HIPOTETIČNI OKVIR

2.1 CILJI PROUČEVANJA

Cilji proučevanja v diplomskem delu so večplastni. Glavne cilje predstavljajo:

- opredeliti pojem mednarodno obveščevalno sodelovanje,
- prikazati trende mednarodnega obveščevalnega sodelovanja in
- analizirati spremembe struktur mednarodnega obveščevalnega sodelovanja v EU in zvezi NATO.

2.2 HIPOTEZE

Glavna hipoteza v diplomski nalogi je:

Novi, transnacionalni viri ogrožanja vplivajo na spremembe struktur mednarodnega obveščevalnega sodelovanja na evroatlantskem območju.

1. Podhipoteza:

V EU je po koncu hladne vojne prišlo do oblikovanja novih struktur, namenjenih obveščevalnemu sodelovanju na vseh področjih obveščevalne dejavnosti, kar je EU naredilo bolj samostojno in neodvisno pri izvajanju Skupne zunanje in varnostne politike.

2. Podhipoteza:

Zveza NATO je po terorističnih napadih na ZDA, 11. septembra 2001, spremenila strukturo svojega obveščevalnega sodelovanja, v smislu zagotovitve večje učinkovitosti boja proti mednarodnemu terorizmu, kar se je odrazilo predvsem v okrepitvi multilateralnega sodelovanja.

3. Podhipoteza:

EU in zveza NATO, kot odgovor na nove grožnje varnosti, razvijata skupne strukture za izmenjavo obveščevalnih informacij, ki omogočajo posvetovanje in sodelovanje na področjih, kjer imata organizaciji skupni varnostni interes.

2.3 UPORABLJENE METODE

Najpomembnejša metoda, ki jo bom uporabil v nalogi, je analiza primarnih virov. Na podlagi javnih dokumentov s področja obveščevalne dejavnosti, ki so jih sprejeli organi EU in zveze NATO, bom skušal ugotoviti spremembe, ki so se in se še vedno dogajajo v strukturi obveščevalnega sodelovanja teh dveh organizacij.

Uporabil bom tudi metodo analize sekundarnih virov. S pomočjo knjig, zbornikov, strokovnih člankov in prispevkov na konferencah, ki se ukvarjajo z obveščevalno problematiko, bom osvetlil ozadje dogajanja na področju evroatlantskega obveščevalnega sodelovanja, ki ga iz primarnih virov ne moremo dovolj podrobno spoznati.

Pri analiziranju strukture mednarodnega obveščevalnega sodelovanja v EU in zvezi NATO bom uporabil študijo primerov.

Za pojasnitev osnovnih pojmov bom uporabil deskriptivno metodo.

3. KONCEPT MEDNARODNEGA OBVEŠČEVALNEGA SODELOVANJA

Mednarodno obveščevalno sodelovanje je izredno kompleksen pojem. Da bi razumeli njegovo naravo in bistvo, je potrebno razumeti osnovne pojme, iz katerih je le ta sestavljen. Najpomembnejši pojem je zagotovo obveščevalna dejavnost. Drugi najpomembnejši pojem, brez katerega prav tako ne moremo razumeti koncepta mednarodnega obveščevalnega sodelovanja, je obveščevalna služba. Obveščevalna služba je akter, ki izvaja obveščevalno sodelovanje. Sledi pojem obveščevalni sistem. Ta predstavlja skupino obveščevalnih služb, organov, ki so med sabo povezani v funkcionalno celoto. V nadaljevanju bodo omenjeni pojmi natančneje opredeljeni.

3.1 OBVEŠČEVALNA DEJAVNOST

Definiranje obveščevalne dejavnosti ni lahka naloga. Še težje jo je ločiti od golega zbiranja podatkov. Je izredno širok pojem, ki »so ga tekom zgodovine pogosto napačno razumevali in uporabljali« (International Military and Defence Encyclopedia, 1993: 1308). Avtorji si medsebojno namreč niso enotni pri definiranju pojma obveščevalne dejavnosti (Stopar, 2002: 1). Richelson (1999: 2) pravi, da »bi ga lahko opredelili kot rezultat zbiranja¹, analiz², združevanja in interpretacije vseh razpoložljivih informacij, ki zadevajo enega ali več vidikov tuje države oziroma operativnega področja, ki je neposredno ali potencialno pomembno za načrtovanje.« Podobno definicijo podaja tudi Björn Müller-Wille (2004: 7).

V okviru pojma obveščevalna dejavnost se pojavlja tudi pojem obveščevalni cikel. Ta predstavlja petstopenjski proces, v okviru katerega se surove informacije preoblikujejo v obveščevalne informacije ter posredujejo ustreznim organom. Obveščevalni cikel največkrat delimo na pet sestavnih delov. To so: »načrtovanje in usmerjanje, zbiranje, obdelava, analiziranje in posredovanje informacij« (Purg, 1994: 23; International Military and Defence Encyclopedia, 1993:1280). Izredno pomembno

¹ »Zbiranje pomeni namensko zbiranje podatkov, ki jih lahko koristijo analitik, operativni delavec ali naročnik. Zbiranje lahko poteka v več oblikah, ki se lahko med sabo prekrivajo (javno in tajno pridobivanje podatkov), opravljajo pa ga ljudje in tehnična sredstva« (Purg, 1994: 23).

² »Analiza zajema integracijo zbranih podatkov ali neobdelanih informacij iz vseh virov za izdelavo končne – obveščevalne informacije« (Purg, 1994: 23).

je razlikovanje med informacijo in obveščevalno informacijo, ki ga navaja International Military and Defence Encyclopedia (1993: 1280):

Informacija je podatek, ki je bil zbran ne ozirajoč se na specifično obveščevalno zahtevo in ki je lahko brez prave vrednosti. Obveščevalna informacija pa je podatek, ki se nanaša na točno določen problem, vendar še ni bil obveščevalno obdelan. Lahko ga imenujemo tudi surovi obveščevalni podatek. Proces, v katerem takšni surovi podatki postajajo obveščevalni, pa se imenuje obveščevalni cikel.

Richelson (1999: 2) nadaljuje, da obveščevalna dejavnost »/v/ ožjem smislu zajema /.../ le tajno zbiranje in analizo podatkov ter njihovo transformacijo v obveščevalno informacijo, v širšem pomenu pa k obveščevalni dejavnosti spadajo tudi protiobveščevalne in tajne akcije.« Glede na funkcijo, ki jo opravlja, in področje, ki ga pokriva, lahko ločimo dve vrsti obveščevalne dejavnosti. Prva je splošna obveščevalna dejavnost. Ta pokriva predvsem politično, socialno in ekonomsko področje. Njen namen je oskrbovati vlado z veliko količino informacij iz domačega in tujega okolja. Informacije, ki se pridobivajo znotraj splošne obveščevalne dejavnosti, imajo po večini opraviti z nadzorom na področjih, ki za državo predstavljajo tveganje. Takšna področja so organizirani kriminal, ilegalne migracije, mednarodni terorizem ipd. Druga vrsta obveščevalne dejavnosti pa je specifična obrambna. Njena naloga je prispevati k preprečevanju mednarodnih kriz in ocenjevati situacije, v katerih je potrebno sprejemati vojaške odločitve. Obrambna obveščevalna dejavnost se ponavadi deli na tri kategorije:

- Dokumentarna obveščevalna dejavnost (*documentary intelligence*); izvaja se v času miru z namenom zagotavljanja informacij o potencialnih kriznih žariščih. Vsebuje informacije o političnih gibanjih, geografskih značilnostih prostora, oboroženih silah in paravojaških organizacijah.
- Situacijska obveščevalna dejavnost (*situation intelligence*); izvaja se v času kriz. Glede na pomen, ki ga imajo zbrani podatki, ločimo strateško, operativno in taktično.

- Bojna obveščevalna dejavnost (*real time combat intelligence*); pomaga borcem na terenu izvajati akcije. Vsebuje informacije o izgubah, položaju nasprotnika ipd. (The new challenges facing European intelligence, 2002)

Björn Müller-Wille (2004: 8) pa glede na funkcijo še natančneje loči naslednje vrste obveščevalne dejavnosti:

- Vojaška obveščevalna dejavnost zbira in ocenjuje informacije o trenutnih in potencialnih dejavnostih tuji oboroženih sil znotraj in zunaj nacionalnega ozemlja. Obveščevalne službe, ki producirajo tovrstne obveščevalne podatke, delujejo ponavadi v okviru ministrstva, pristojnega za obrambo.
- Varnostna obveščevalna dejavnost preiskuje in ocenjuje grožnje ustavni ureditvi. Med drugim je zadolžena tudi za protiobveščevalno dejavnost, boj proti levim in desnim ekstremističnim dejavnostim in za boj proti terorizmu.
- Kriminalistična obveščevalna dejavnost se bori proti organiziranemu kriminalu. Za razliko od drugih vrst obveščevalne dejavnosti je povezana s kriminalističnimi preiskavami in išče dokaze, ki lahko rezultirajo v obsodbi na sodišču.
- Zunanja obveščevalna dejavnost je osredotočena na dogajanje v tujih državah. Na splošno podpira zunanjepolitično odločanje ter ocenjuje situacijo na področju varnosti, obrambe, zunanjih in varnostnih politik. Ker posega na vsa področja obveščevalne dejavnosti, je rezultat medsebojnega sodelovanja obveščevalnih služb iz različnih vrst obveščevalne dejavnosti. Za razliko od ostalih, zunanja obveščevalna dejavnost bolj podpira politično kot pa operativno odločanje. Ne spušča se v podrobnosti, zato je informacije, ki se pridobijo v okviru zunanje obveščevalne dejavnosti, lažje izmenjavati.

Glede na vir informacij International Military and Defence Encyclopedia (1993: 1280) deli obveščevalno dejavnost na:

- Agenturno obveščevalno dejavnost (*human intelligence – HUMINT*); vsebuje zbiranje informacij s človeškimi viri, ponavadi agenti (vohuni), lahko pa tudi s pomočjo popotnikov, beguncev, vojnih zapornikov ipd. HUMINT je najučinkovitejši tam, kjer se informacija ne prenaša elektronsko ali pa je le ta šifrirana in se je ne da dešifrirati v času, v katerem je še aktualna. HUMINT je

še posebej pomemben tam, kjer obveščevalna informacija zahteva poglobljeno interpretacijo ali pa je dvoumna in zato potrebuje oceno notranjega udeleženca.

- Tehnično obveščevalno dejavnost (*technical intelligence – TECHINT*); vsebuje zbiranje informacij s tehničnimi sredstvi. Deli se na podskupine:
 - Signalna obveščevalna dejavnost (*signal intelligence – SIGINT*); v današnjem času je izredno razvita in napredna. Vključuje uporabo različnih anten in senzorjev, nameščenih na zemlji, ladjah, letalih ali v vesolju, ki zbirajo obsežne količine signalov in drugih elektronskih emisij. SIGINT se nadalje deli na: obveščevalno dejavnost za nadzor komunikacij (*communication intelligence – COMINT*), obveščevalno dejavnost za nadzor elektronskih naprav (*electronic intelligence – ELINT*) in obveščevalno dejavnost za nadzor telemetrijskih dejavnosti (*telemetric intelligence – TELINT*). SIGINT in njegove podskupine producirajo ogromne količine informacij, ki pa brez interpretacije nimajo prave vrednosti.
 - Slikovna obveščevalna dejavnost (*imaginery intelligence – IMINT*); vključuje uporabo najrazličnejših slik in fotografij. Pri tem ne gre samo za klasične in digitalne fotografije, ampak tudi tiste, zbrane z detektorji, občutljivimi na valovne dolžine, ki prostemu očesu niso vidne (ultravijolični in infrardeči valovi). IMINT je posebej pomemben, ker uporabniku informacij prikaže prepričljivo in nazorno sliko stanja.
 - Druge oblike tehnične obveščevalne dejavnosti. Akustične značilnosti vodnega okolja se uporabljajo za izsleditev ladij in podmornic. S tem področjem se ukvarja akustična obveščevalna dejavnost (*acoustic intelligence – ACOUSTINT*). Druge, manj znane oblike, vključujejo kartografiranje, risanje načrtov in geodezijo. Poznano je še lasersko izvidništvo (*laser intelligence – LASINT*), jedrsko izvidništvo (*nuclear intelligence – NUCINT*), radiacijsko izvidništvo (*radiation intelligence – RINT*) ter zbiranje informacij s pomočjo radarja (*radar intelligence – RADINT*).

- Obveščevalno dejavnost odprtih virov (*open sources intelligence – OSINT*). Največji delež obveščevalnih informacij se pridobi iz odprtih virov.³ Takšni viri so vsa sredstva množičnega obveščanja, vzgojno-izobraževalne institucije, internet, publikacije, seminarji, kongresi, simpoziji ipd. Obveščevalna dejavnost odprtih virov je odsev t.i. informacijske revolucije, v okviru katere so informacije vseh vrst, tudi občutljive, javno dostopne.

Glede na napisano lahko povzamemo, da je obveščevalna dejavnost ena izmed najpomembnejših sestavin vladanja. Njen osnovni namen je zagotoviti relevantne informacije tvorcem politike in vojaškim poveljnikom, da bi ti lahko čim bolje opravljali svoje naloge. Posedovanje obveščevalnih informacij in nadzor nad njimi daje vladajoči eliti svobodo in neodvisnost pri sprejemanju ter izvrševanju odločitev. Pravilna uporaba informacij, pridobljenih s pomočjo obveščevalne dejavnosti, pa lahko prepreči marsikateri konflikt, genocid ali teroristični napad.

3.2 OBVEŠČEVALNA SLUŽBA

Tako kot obveščevalna dejavnost, tako tudi »/p/ojem obveščevalna služba ni enotno in jasno opredeljen« (Purg, 1994: 25). Purg (1994: 26-27) obveščevalno službo razume kot posebno državno organizacijo, katere prioritetni cilj so zbiranje, analiziranje in ocenjevanje obveščevalnih podatkov in spoznanj o drugih državah, njihovem vojaškem in ekonomskem potencialu, političnem stanju in namerah ter znanstvenih dognanjih. Njena glavna naloga je, da nosilec oblasti daje dolgoročne ocene in predvidevanja ter nudi odgovore na niz vprašanj, ki so pomembna za strateško in praktično vodenje politike. Potemtakem obveščevalna služba ni samo aparat za zbiranje tajnih podatkov, temveč zbrane podatke tudi analizira, ocenjuje in nosilec državne oblasti daje konkretna priporočila za vodenje politike. Cilji in metode dela obveščevalne službe so praviloma determinirani s političnimi cilji in načini vodenja vladne politike.

³ »Nekateri ocenjujejo, da se na tak način zbere okoli 80% vseh informacij« (International Military and defence Encyclopedia, 1993: 1278).

Purg (1994: 27) dalje pravi, da se obveščevalne službe med seboj razlikujejo predvsem glede na:

- *področje dela in položaj v sistemu (civilne in vojaške obveščevalne službe);*
- *stopnjo ofenzivnosti – ta je v razponu od pridobivanja podatkov pa vse do izvajanja raznih akcij (tako doma kot v tujini);*
- *velikost – od manjših enot (z nekaj sto zaposlenimi) do velikih obveščevalnih sistemov (ki zaposlujejo tisoče delavcev);*
- *usmerjenost – po posameznih področjih dela in po geografskih območjih ter*
- *notranjo organiziranost (kakšen princip organiziranja imajo – štabni, linijski, projektni ipd).*

Müller-Wille (2004: 9) kot kriterij za klasifikacijo obveščevalnih služb uporablja njihove funkcije. Tako lahko med seboj razlikujemo:

- vojaške obveščevalne službe,
- varnostne obveščevalne službe,
- kriminalistične obveščevalne službe in
- zunanje obveščevalne službe.

3.3 OBVEŠČEVALNI SISTEM

Obveščevalni sistem je neposredno povezan z obliko organiziranja obveščevalnih služb, pravi Purg (1994: 29). V tem smislu ga lahko delimo v ožjem ali širšem pomenu:

- *V ožjem pomenu ga lahko opredelimo kot nacionalni obveščevalni sistem oziroma s predpisi določeno področje dela in medsebojnih odnosov vseh obveščevalnih organizacij in drugih ustanov države (profesionalne državne in paradržavne institucije), ki zbirajo, ocenjujejo in posredujejo obveščevalne*

podatke ter informacije, opravljajo pa tudi druge naloge, ki so jim naložene.

- *V širšem smislu pa gre za povezovanje nacionalnih obveščevalnih sistemov v širše sisteme (npr. znotraj zveze NATO, nekdanj znotraj Varšavske zveze, v prihodnje npr. znotraj evropskega prostora, raznih regionalnih povezav ipd.).*

Kot sinonim za pojem obveščevalni sistem se pogosto uporablja pojem obveščevalna skupnost. Pri tem mislimo na obveščevalni sistem v ožjem smislu (Purg, 1994: 29). Opredeli in določi se z vladnimi določbami, praviloma pa jo sestavljajo »obveščevalne službe, organizacije za zbiranje posebnih obveščevalnih podatkov ter druge obveščevalne elemente pri posameznih ministrstvih.« (Richelson, 1999: 12-13)

3.4 MEDNARODNO OBVEŠČEVALNO SODELOVANJE

Kot je bilo že omenjeno, so obveščevalne informacije orodje v rokah vladajoče elite, ki jim omogoča svobodo in neodvisnost pri sprejemanju odločitev. Kot take jih države skrbno varujejo in skrivajo pred drugimi, še posebej sovražnimi državami. Vendar so v zgodovini »obstajala obdobja /.../ intenzivnejšega sodelovanja med obveščevalnimi službami« (Purg, 1994: 56). Takšno sodelovanje je še posebej značilno za obdobja vojn, ko se države, s tem pa tudi njihove obveščevalne službe, povezujejo v boju proti skupnemu sovražniku. V času hladne vojne je bilo značilno povezovanje med obveščevalnimi službami držav istega bloka. Po koncu hladne vojne pa so se razmere v svetovnem varnostno-političnem okolju bistveno spremenile. Z razpadom bipolarne svetovne ureditve se je zmanjšala verjetnost neposrednega napada s strani druge države, hkrati pa so se pojavile številne nove grožnje varnosti. Tem, novim grožnjam, se države s tedanjim hladnovojnim načinom zagotavljanja varnosti niso mogle več zoperstavljati. Nujno je bilo potrebno redefinirati koncept nacionalne suverenosti, kar se je odrazilo v večjem mednarodnem varnostnem sodelovanju, tudi obveščevalnem. Tako je »/v/ zadnjih letih /.../ obveščevalno sodelovanje pridobilo vedno več pozornosti, kar je rezultat omenjenih sprememb v varnostnem okolju.« (Müller-Wille, 2004: 5)

Obveščevalno sodelovanje lahko potemtakem definiramo kot sodelovanje med različnimi obveščevalnimi službami in obveščevalnimi strukturami ali njihovimi posameznimi deli. Pri mednarodnem obveščevalnem sodelovanju pa gre za sodelovanje:

- med obveščevalnimi službami različnih držav,
- med obveščevalnimi službami držav in obveščevalnimi strukturami mednarodne organizacije ali zavezništva (npr. zveza NATO, EU) ter
- med obveščevalnimi strukturami različnih mednarodnih organizacij ali zavezništev.

Obveščevalno sodelovanje je širši pojem od mednarodnega obveščevalnega sodelovanja in poleg naštetega vključuje še sodelovanje med obveščevalnimi službami iste države.

Po Purgu (1994: 58) je vsebino, oblike in metode mednarodnega obveščevalnega sodelovanja možno razvrstiti na naslednji način:

- Po vsebini razvrstimo sodelovanje na:
 - izmenjavo konkretnih podatkov, ocen in informacij,
 - vzajemno izobraževanje in usposabljanje,
 - sodelovanje pri skupnih projektih na različnih področjih.
- Po obliki ločimo bilateralne in multilateralne povezave, ki bodo podrobneje opisane v nadaljevanju.
- Stiki med službami so lahko z vednostjo ali brez vednosti odgovornih državnih organov.

3.4.1 Oblike mednarodnega obveščevalnega sodelovanja

»Mednarodno obveščevalno sodelovanje v svetu obstaja že dolgo, čeprav se je povečana podpora le temu začela kazati šele v poznih devetdesetih« (Villadsen, 2001). Takrat je sledil razmah tako bilateralnega kot multilateralnega sodelovanja, kar se je posledično odrazilo tudi v povečani količini in kakovosti literature s tega področja.

3.4.1.1 Bilateralno sodelovanje

Prve povezave, ki so v svetu obstajale med obveščevalnimi službami, so bile bilateralne. Bilateralne povezave ne potekajo preko mednarodnih organizacij, ampak med dvema državama neposredno. Večina neformalnega sodelovanja, ki med obveščevalnimi službami poteka že dolgo, se odvija na bilateralni bazi. Seveda moramo ločiti med izmenjavo surovih obveščevalnih podatkov in izmenjavo ocen, temelječih na teh podatkih. »Države tudi v bilateralnih povezavah raje izmenjujejo ocene nekih situacij, kot pa surove obveščevalne podatke. Posredovanje slednjih bi lahko kaj hitro razkrilo identiteto agenta, ki jih je zbral in s tem ogrozilo njegovo življenje« (Heisbourg, 2000: 67). Prav tako je potrebno razlikovati med izmenjavanjem strateških obveščevalnih podatkov, ki so pomembni za politične odločitve, in taktičnih obveščevalnih podatkov, ki so pomembni za vojaške operacije. »Države so bolj pripravljene izmenjavati taktične obveščevalne podatke, še posebej z zavezniki, s katerimi sodelujejo v skupnih vojaških operacijah.« (Heisbourg, 2000: 67)

V Evropi so bilateralne povezave tako pogoste, da govorimo kar o mreži povezav. Države, ki mejijo ena na drugo, imajo pogosto skupne interese, kar vodi tudi do sodelovanja med obveščevalnimi službami (The new challenges facing European intelligence, 2002). Heisbourg (2000: 61-62) pravi:

Obveščevalne službe Francije in Velike Britanije sodelujejo dobro, kljub temu da številne francoske obveščevalne službe težko sodelujejo že med seboj. Dobri so tudi odnosi med Francijo in Nemčijo, čeprav se tudi Nemčija sooča s težavami koordinacije med obveščevalnimi službami.

Ena najpomembnejših bilateralnih povezav obstaja med Združenimi državami Amerike (v nadaljevanju ZDA) in Veliko Britanijo. »Gre za zelo intenzivno obveščevalno sodelovanje, katerega začetki segajo v obdobje med obema svetovnima vojnama« (Baker, 2001: 13) in bo podrobneje opisano v nadaljevanju. Na sploh so za ZDA značilne številne bilateralne obveščevalne povezave z drugimi državami. Še posebej so »ZDA okrepile svoje obveščevalno (tudi bilateralno)

sodelovanje po terorističnih napadih 11. septembra 2001.« (Aldrich, 2004: 731; Lefebvre, 2003: 527)

Bilateralne povezave med obveščevalnimi službami držav so številne. Verjetno ima vsaka država vsaj nekaj takšnih povezav. Toda pojavljajo se vprašanja: kako neka povezava nastane, kakšne oblike izmenjave vključuje, kako pogoste so te izmenjave, kdo jih odobri in kdo izvaja. Na ta vprašanja žal ne znam odgovoriti. Za države so bilateralne povezave zelo pomembne in zato vse podatke, tudi tiste o njihovem obstoju, skrbno varujejo. Malce bolj sproščeno pa govorijo o multilateralnem obveščevalnem sodelovanju, ki bo opisano v naslednjem poglavju.

3.4.1.2 Multilateralno sodelovanje

Naraščajoče število potencialnih con kriz in nestabilnosti ter vedno večji in hitrejši tok informacij otežuje naloge, ki se postavljajo pred obveščevalne službe. Ena izmed rešitev iz omenjene zagate se kaže v multilateralnem obveščevalnem sodelovanju. »Obstoječe bilateralne povezave za soočanje z novimi viri ogrožanja enostavno ne zadoščajo več,« pravi Villadsen (2001). »Res je, da so bilateralne obveščevalne povezave ponavadi bolj učinkovite, toda v kontekstu boja proti terorizmu in ostalim novim virom ogrožanja varnosti so primernejše multilateralne« (Lefebvre, 2003: 529). S pojmom multilateralno obveščevalno sodelovanje najpogosteje mislimo na sodelovanje znotraj nekih mednarodnih organizacij ali zavezništev. Obveščevalno sodelovanje znotraj takšnih organizacij ali zavezništev pa predstavlja nekakšen svojstven svet znotraj obstoječega sveta, v katerem obstajajo posebna pravila in dogovori. »Večina teh dogovorov se bolj nanaša na varnost obveščevalnih podatkov kot pa na njihovo dejansko izmenjavo« (Aldrich, 2004: 737). Prav tako »se večina držav upira izmenjavanju najpomembnejših obveščevalnih podatkov znotraj mednarodnih organizacij« (Heisbourg, 2000: 67). Razlog za takšno ravnanje lahko iščemo tudi v povečanju števila akterjev⁴, ki sodelujejo v izmenjavi. S povečanjem števila akterjev se poveča tudi število oseb z možnostjo dostopa do teh, za nacionalno varnost občutljivih podatkov, kar poveča verjetnost nepooblaščenega

⁴ Če v bilateralni izmenjavi obveščevalnih podatkov sodelujeta dve strani (državi), potem v multilateralni vsaj tri ali več.

uhajanja podatkov. O problemih multilateralnega in obveščevalnega sodelovanja nasploh bom podrobneje govoril v naslednjem poglavju.

Širša javnost se pogosto ne zaveda, da je v Evropi že v osemdesetih letih obstajalo intenzivno multilateralno obveščevalno sodelovanje na področju boja proti mednarodnemu terorizmu. Slonelo je na varnem omrežju, nekakšnem predhodniku današnjega interneta (*The new challenges facing European intelligence*, 2002). Odločilno vlogo pri razvoju evropskega multilateralnega obveščevalnega sodelovanja je imela Zahodnoevropska unija (v nadaljevanju ZEU). »Obveščevalna sekcija ZEU (*WEU Intelligence Section*) in Satelitski center ZEU (*WEU Satellite Center*) sta postavila temelje za širše evropsko multilateralno obveščevalno sodelovanje« (Villadsen, 2001). Strukture ZEU (tudi obveščevalne) so s pogodbo iz Maastrichta postale obrambna komponenta EU (*A European intelligence policy*, 1996). Poleg obveščevalnih struktur ZEU se je na tleh Evrope razvila še cela vrsta multilateralnih obveščevalnih povezav. Nekatere izmed njih obstajajo še danes. Najbolj znane so *Trevi Group*, *Club of Berne*, *Killowat Group* in dr. Omenjene multilateralne obveščevalne povezave bodo podrobneje opisane v poglavju z naslovom Pregled evroatlantskih obveščevalnih povezav. Obveščevalno se je sodelovalo tudi v zvezi NATO. Grožnja varnosti zvezi NATO, ki jo je v obdobju hladne vojne predstavljala nekdanja Sovjetska zveza, je botrovala tesnemu obveščevalnemu sodelovanju med zavezniškimi državami. »Posebni odbor zveze NATO (*NATO Special Committee*), poznan tudi pod imenom AC/46, predstavlja enega izmed najstarejših mehanizmov za multilateralno obveščevalno sodelovanje« (Lefebvre, 2003: 531). Podrobnejši predstavitvi obveščevalnega sodelovanja v zvezi NATO bo posvečeno posebno poglavje v diplomskem delu.

Multilateralne obveščevalne povezave med državami postajajo vedno bolj pomembne. S tem ko države prenašajo del svoje nacionalne suverenosti na nadnacionalne organizacije, se širijo tudi možnosti za obveščevalno sodelovanje na tem nivoju. Vendar obveščevalno sodelovanje znotraj takih organizacij še zdaleč ni enostavno. Težave, s katerimi se države soočajo v mednarodnem obveščevalnem sodelovanju, bodo opisane v naslednjem poglavju. Opisani bodo tudi razlogi, ki spodbujajo sodelovanje.

3.4.2 Prednosti in slabosti mednarodnega obveščevalnega sodelovanja

Mednarodno obveščevalno sodelovanje je izjemno zapleten proces, v katerega vstopajo številni državni in nedržavni akterji. Vsak izmed njih ima svoje specifične lastnosti, kot so organizacijska struktura, velikost, načini delovanja ipd. Vse te lastnosti se lahko pokažejo kot potencialne ovire ali prednosti sodelovanja. Akterji ponavadi vstopajo v sodelovanje z nekim določenim namenom, razlogom. Da akter dejansko vstopi v sodelovanje, morajo ti razlogi pretehtati nad ovirami, ki sodelovanje otežujejo.

3.4.2.1 Ovire za sodelovanje

Najpomembnejša in s tem »p/rva ovira je varnost (podčrtal B.K.). Zaupanje in varnost sta nujno potrebni za zaščito občutljivih podatkov, metod, s katerimi so bili le ti zbrani in še posebej virov, ki so jih zbrali« (Politi, 1998). To je problem, s katerim se sooča vsaka obveščevalna služba, ko deluje izven svojih nacionalnih meja. Michael Herman (1996: 207) pravi:

Vsaka nova zunanja izmenjava ali element sodelovanja predstavlja novo grožnjo, ki se lahko pojavi v obliki vdora tujih obveščevalnih služb ali njenih uporabnikov, v obliki neprevidnega ravnanja s podatki in njihovega javnega razkritja, ali v obliki namerne uporabe podatkov v izmenjavi z drugimi obveščevalnimi partnerji. Multilateralni klubi in mednarodne mreže za izmenjavo geometrično povečajo omenjene grožnje. Varnost predstavlja protiutež in glavni razlog, zakaj so države pri takšnih izmenjavah izjemno previdne.

Res je, da se s povečanjem števila akterjev v izmenjavi poveča tveganje, kar pri državah povzroča odpor do nadaljnje izmenjave podatkov. Vendar se je potrebno zavedati tudi, da »se s povečanjem števila akterjev poveča tudi število varnostnih preverjanj. Zaščita virov, še posebej človeških, pa praviloma ostaja glavna prioriteta tudi tam, kjer je sodelovanje zelo tesno« (Politi, 1998). Jasno je, da »varnost podatkov ne sme biti sama sebi v namen, ampak mora delovati v funkciji distribucije

le teh« (Politi, 1998). Pogosto se namreč zgodi, da prav tisti, ki resnično potrebujejo določene podatke, nimajo dostopa do njih, kar se je zelo očitno pokazalo na primeru prve Zalivske vojne.

»Druga pomembna ovira je strah pred uničenjem privilegiranih odnosov z določenimi partnerji (podčrtal B.K.)« (Politi, 1998; Villadsen, 2001). Tipičen primer takšnih odnosov obstaja med ZDA in Veliko Britanijo (*UK-USA Special Relationship*). »Britanci sicer trdijo, da ta odnos ni v ničemer ekskluziven, hkrati pa ameriške obveščevalne službe vidijo protislovnost v odnosih, ki jih imajo britanske službe z njihovimi evropskimi nasprotniki« (Politi, 1998). V takšnih odnosih je veliko odvisno od značilnosti dogovora med dvema stranema. V primeru zelo neuravnovešene moči med dvema stranema je za šibkejšo stran primernejše, da se osredotoči na koristi, ki jih bo imela od sodelovanja z drugimi partnerji, kot pa na tradicionalne ovire. Postati odvisen od tehnološko močno naprednejše države in hkrati ne sodelovati z drugimi, predstavlja napačno pot.

»Naslednja ovira izhaja iz privilegiranih odnosov in jo lahko poimenujemo trojanski konj (podčrtal B.K.). Predstavlja strah, da bo obveščevalna služba, ki je vključena v sodelovanje, razkrila občutljive podatke velikemu zavezniku, ali delovala pod njegovim vplivom« (Politi, 1998). V času hladne vojne takšen scenarij na obeh straneh železne zavesse ni bil nič nenavadnega. Toda danes hladne vojne ni več. Strateške varnostne razmere so se bistveno spremenile in čeprav nekatere hladnovojne povezave še obstajajo, se scenarij trojanskega konja zdi manj verjeten.

Oviro v sodelovanju lahko predstavlja tudi »vključitev držav, med katerimi obstaja dolgotrajni antagonizem (podčrtal B.K.)« (Politi, 1998). Takšni državi npr. predstavljata Grčija in Turčija. Vendar tudi v takšnih primerih sodelovanje ni nemogoče. Povsem jasno je, da takšne države v medsebojnem sodelovanju ne bodo razkrivale podatkov, ki neposredno zadevajo njihovo nacionalno varnost. Toda področij možnega sodelovanja je še veliko. Bistvenega pomena je, da se države zavejo prednosti, ki jih prinaša sodelovanje. Od takrat naprej sodelovanje ne bo več tabu.

Med večjimi ovirami za sodelovanje ne smemo prezreti slednje. »Obveščevalne službe manjših držav tvegajo možnost, da bodo tiste iz večjih držav vplivale na njih, jih kontrolirale ali celo inkorporirale (podčrtal B.K.)« (Politi, 1998). Zgodovina evropskega sodelovanja je polna takšnih percepcij, čeprav na prostoru Evrope ne obstaja obveščevalna služba, ki bi imela nesporno dominantno pozicijo in bi bila sposobna česa podobnega.

»Zadnjo oviro najverjetneje predstavlja esprit de corps (podčrtal B.K.), ki vodi obveščevalne službe v prepričanje, da zaupajo in verjamejo samo v svoje delo« (Politi, 1998). Vendar se resne obveščevalne službe dokaj hitro zavejo omejitev svojih zmogljivosti. Mednarodnemu političnemu dogajanju ni mogoče zadovoljivo slediti, če imaš na razpolago samo nacionalne človeške in tehnične resurse. Večja in pomembnejša kot je obveščevalna služba, težje se zaveda tega dejstva. Obveščevalne službe bodo morale preseči obstoječe mišljenje in si priznati, da tudi druge službe lahko zagotovijo kvalitetne in relevantne obveščevalne informacije.

3.4.2.2 Spodbude za sodelovanje

»Obveščevalne službe sodelujejo iz mnogih razlogov. Nobena obveščevalna služba namreč ne more narediti in vedeti vsega« (Lefebvre, 2003: 534). »Spremenjeno varnostno okolje, proračunske omejitve in tehnični razvoj predstavljajo glavne dejavnike, ki spodbujajo mednarodno sodelovanje« (Villadsen, 2001). Politi (1998) koristi obveščevalnega sodelovanja razdeli v tri velike skupine: profesionalne koristi, proračunske koristi in politične koristi.

Profesionalne koristi

Osnovna trditev je, da »obstaja na voljo več zaupnega in nezaupnega materiala, kot ga lahko zbere katerakoli obveščevalna služba sama ali v okviru bilateralnega sporazuma« (Politi, 1998). Poleg starih, se pred obveščevalne službe postavlja tudi kopica novih nalog, povezanih s spremenjenim varnostnim okoljem, ki je nastalo v svetu po koncu hladne vojne. »Širjenje naprednega konvencionalnega orožja in orožja za množično uničevanje, terorizem, trgovina z mamili, organiziran kriminal in ekonomsko tekmovanje pred nacionalne obveščevalne službe postavljajo težke

zahteve« (Villadsen, 2001). Če je v preteklosti obstajala dokaj stabilna grožnja varnosti, ki je bila jasno utelešena v blokovskem nasprotniku, potem danes o stabilnosti in jasnosti groženj ne moremo več govoriti. »To vodi v paradoksalno situacijo: nacionalne obveščevalne službe morajo po eni strani ohraniti stare zmogljivosti, hkrati pa se odzivati na nove zahteve po različnih podatkih« (Politi, 1998). Prava revolucija se je pojavila tudi na področju pridobivanja podatkov iz odprtih virov – OSINT, kar predstavlja izredno zanimivo področje za sodelovanje in krepitev medsebojnega zaupanja. Politi (1998) trdi, da bi »/v//loga OSINT lahko bila ključna /.../ na področju izmenjave podatkov med vladami in ostalim političnim strojem«. Koordiniran pristop k zbiranju podatkov iz odprtih virov bi prispeval k prihranku časa in denarja. Prav tako ne smemo zanemariti posledic takšne politike na področju informacijskega vojskovanja. Seveda pa se je potrebno zavedati, da bo večina nacionalnih obveščevalnih služb ohranila prevlado na področju pridobivanja podatkov iz skrivnih virov.

Proračunske koristi

Dejstvo je, da ima vsaka država in s tem tudi obveščevalna služba omejena sredstva. Pogosto smo priča tudi »zmanjševanju sredstev, namenjenih za obveščevalno dejavnost« (Politi, 1998). Zmanjševanje sredstev nemalokrat vodi v zmanjševanje obsega in predvsem kvalitete dela, ki ga opravljajo obveščevalne službe, kar ima lahko katastrofalne posledice. Idealna rešitev za zmanjševanje stroškov se kaže v obveščevalnem sodelovanju. »Skupno politiko je najlažje zagovarjati na področju tehničnega zbiranja podatkov – TECHINT« (Politi, 1998). V zgodovini se je pojavilo kar nekaj oblik takega sodelovanja. Poznamo francosko-italijansko-špansko sodelovanje pri izdelavi satelita Helios. Potem je tu še francosko-nemško sodelovanje na projektu za izgradnjo satelitov Helios II in Horus. »Naslednje področje, kjer se čuti pomanjkanje denarja, je vrednotenje podatkov iz vseh virov (*all-source evaluation*)« (Politi, 1998). Praksa ponavadi namenja več denarja za zbiranje podatkov, medtem ko ga za vrednotenje oziroma analizo ostane bolj malo. Do sedaj se je večina analiz zbranih podatkov izvajala znotraj vladnih struktur, medtem ko »bi bilo v prihodnosti v analizo smiselno vključiti tudi nevladne strokovnjake« (Politi, 1998). Vrednotenje kot tako torej zahteva precej manj denarja kot razne oblike tehničnega zbiranja podatkov, hkrati pa so pridobljene koristi izrednega pomena.

Politične koristi

Odnos med nacionalno in mednarodno politiko ter obveščevalnimi službami je več kot zapleten. »V idealu naj bi obveščevalne službe opravljale svoje delo ne glede na to, katera demokratična vlada je na oblasti, realno pa so bolj ali manj vpletene v politiko« (Politi, 1998). Pogosto se nad njimi izvajajo politični pritiski. Različne politične frakcije si želijo pridobiti vpliv v njih in s tem dostop do občutljivih podatkov. Nemalokrat se zlorablja za zakulisne politične igrice. Ne glede na tektonske premike, ki se dogajajo v političnem prostoru, morajo obveščevalne službe zagotavljati ustrezne podatke, ki vladi omogočajo sprejemanje najustreznejših odločitev. Politi trdi (1998):

Novo transnacionalno varnostno okolje zahteva izmenjavo podatkov in multinacionalno sodelovanje. Toda multinacionalni partnerji so ponavadi bivši sovražniki, katerih zanesljivost še ni preizkušena. Rešitev se kaže v omejitvi sodelovanja na razumno mero, ali pa v podpisu varnostnih sporazumov z novimi, potencialnimi zavezniki. Res je, da politični trendi v smeri mednarodnega sodelovanja včasih krepijo drug drugega, vendar si včasih tudi močno nasprotujejo. Obveščevalne službe predstavljajo še zadnje utelešenje raison d'etat, toda v sodobni /.../ družbi se pojavlja vprašanje: katera država, čigav raison d'etat? Nacionalne države so se pojavile, da bi zagotovile zunanjo varnost, notranji red, nacionalni napredek in kulturno identiteto. Danes je garancija, ki jo dajejo, zelo omejena.

Živimo v obdobju, ko vsi bolj ali manj odkrito priznavamo, da se nacionalne interese lahko zaščitijo samo s pomočjo mednarodne dimenzije in sodelovanja. Koncept nacionalne suverenosti se nezadržno spreminja. To je še najbolj opazno na primeru držav EU, ki so del nacionalne suverenosti prenesle na nadnacionalno organizacijo. Potrebno se je otresti preživelih stereotipov o zunanjem sovražniku in stopiti na pot sodelovanja z namenom zagotavljanja skupne varnosti.

4 TRENDI MEDNARODNEGA OBVEŠČEVALNEGA SODELOVANJA

Trendi, ki se pojavljajo na področju mednarodnega obveščevalnega sodelovanja, so neposredno povezani s spremembami v varnostnem okolju. Varnostno okolje in iz njega izhajajoče grožnje varnosti so tiste, ki pred obveščevalne službe postavljajo vedno nove naloge in obveznosti. V nadaljevanju bodo najpomembnejše nove grožnje varnosti tudi opisane, saj predstavljajo osnovo za kasnejšo identifikacijo trendov mednarodnega obveščevalnega sodelovanja.

4.1 NOVE GROŽNJE VARNOSTI

Da bi razumeli nove grožnje varnosti, moramo poznati stare in okolje, v katerih so se te pojavljale. Konec hladne vojne predstavlja mejnik, ki ga na varnostnem področju mnogi postavljajo za ločevanje starega in novega. Svoje utelešenje ima v padcu Berlinskega zidu in razpadu Sovjetske zveze.

V obdobju hladne vojne sta si v svetu nasproti stali dve supersili, oboroženi z jedrskim orožjem, katerega skupna rušilna moč bi lahko večkrat uničila celotno Zemljo. Vsaka izmed teh velesil je okoli sebe kot magnet privlačila države s podobnim ideološkim in političnim prepričanjem. Tako sta nastali zveza NATO in Organizacija Varšavskega sporazuma. Z nastankom teh dveh organizacij je svet postal polariziran, razdeljen na dva pola. Obe velesili sta se zavedali moči drug druge. Obstajala je velika verjetnost, da spopad med njima preraste v splošno jedrsko vojno. Zato sta v medsebojnih odnosih ravnale skrajno previdno. Najpomembnejšo grožnjo varnosti je v tem obdobju predstavljal neposredni ali raketni vojaški napad s strani druge države, bodisi s konvencionalnim bodisi z jedrskim orožjem. Nasprotnik je bil bolj ali manj znan, utelešen v drugi državi, zvezi ipd. Čeprav so obstajale še druge grožnje varnosti, tudi tiste, ki jim danes pravimo nove, pa se po svoji teži in pomenu z vojaško niso mogle primerjati.

»Danes je neposredna agresija velikih razsežnosti s strani druge države malo verjetna« (A secure Europe in a better world: European Security Strategy, 2003). Namesto tega so nove grožnje varnosti bolj raznolike, manj vidne in manj

predvidljive. Meje med državami so vse bolj prepustne, kar neizbežno povzroča povezovanje notranjih in zunanjih varnostnih aspektov. »Trgovinski tokovi, investicije, razvoj tehnologije in širjenje demokracije so mnogim prinesli svobodo in napredek, mnogi pa dojemajo globalizacijo kot vzrok frustracij in nepravilnosti« (A secure Europe in a better world: European Security Strategy, 2003). Novo varnostno okolje skupaj z novimi grožnjami zahteva širše pojmovanje varnosti. Vendar »/n/obena izmed tako imenovanih novih groženj /.../ ne predstavlja novega fenomena kot takega. Novost bolj leži v spremembi kakovosti teh groženj, kar je rezultat spremembe številnih faktorjev« (Müller-Wille, 2004: 11). Zmanjševanje pomena vojaških groženj in naraščajoča ranljivost modernih družb sta vsekakor pripomogla k temu trendu. Povečalo se je tudi število akterjev, ki so sovražni zahodnim družbam. To pa še ni vse. Ti akterji znajo uporabljati pridobitve moderne tehnologije, kar njihovo možno nevarnost samo še potencira. Müller-Wille (2003a: 2) poudarja pomen treh glavnih sprememb na področju razumevanja pojma varnosti. To so:

- Novo pojmovanje varnosti se več ne nanaša samo na državo kot tako. Pojem varnosti se je od države razširil navzdol, na raven varnosti posameznika, pa tudi navzgor, na raven mednarodne varnosti. To novo pojmovanje ima potrditev v dejstvu, da se vojne več ne odvijajo samo med državami.
- V ospredje vedno bolj vstopajo nevojaške grožnje varnosti. Meje med vojaškimi in nevojaškimi grožnjami pa postajajo vedno bolj zabrisane.
- Nove varnostne grožnje so glede na učinek, ki ga imajo, in kraj, kjer se pojavljajo, transnacionalne. Razlike med zunanjimi in notranjimi grožnjami izginejo.

Najpomembnejše nove grožnje varnosti so opisane v nadaljevanju.

Terorizem

»Terorizem ogroža življenje, povzroča veliko škodo, spodkopava odprtost in toleranco v naši družbi ter predstavlja strateško grožnjo. Teroristična gibanja imajo dobre resurse, so povezane z elektronskimi mrežami in pripravljene uporabiti neomejeno nasilje, da bi povzročile množične žrtve« (A secure Europe in a better world: European Security Strategy, 2003). Zadnji val terorizma je v svojem obsegu globalen in je povezan z verskim ekstremizmom. Razvil se je iz različnih vzrokov, kot so kulturne, družbene in politične krize, pritisk modernizacije in odtujitev mladih ljudi v

tujih družbah. »Terorizem ni nov fenomen« (Haine, 2004: 16). Nova je samo njegova trenutna manifestacija, ki se kaže v sposobnosti nedržavnih akterjev, da povzročijo uničevanje velikih razsežnosti. Z 11. septembrom je terorizem dobil popolnoma nove in neslutene dimenzije. »Zelo popularno je reči, da po 11. septembru nič več ni, kot je bilo« (Müller, 2003a: 7). Najpomembnejše spremembe, ki jih je povzročil teroristični napad v ZDA 11. septembra, so:

- Jasno zavedanje, da »/g/lavno grožnjo varnosti po koncu hladne vojne predstavlja 'megaterorizem', nedržavna oblika terorizma, v okviru katerega pripravljenost jemati življenja ne pozna nobenih meja« (Müller, 2003a: 7).
- »Presenetljivo dejstvo, da boj proti grožnji s strani mednarodnega terorizma predstavlja velikim silam skupen interes« (Müller, 2003a: 7). Vse se namreč počutijo ogrožene, bodisi na tak ali drugačen način.
- Otoplitev varnostnih odnosov med Rusijo in zahodnimi državami, kar je posledica omenjenih skupnih interesov v boju proti terorizmu.

»Mednarodni terorizem uteleša najtemnejšo plat globalizacije. Teroristi so dobili dostop do tehnologije, ki omogoča množično uničevanje nasproti katerikoli tarči, kjerkoli na svetu« (Haine, 2004: 19). S tem se je narava grožnje s strani terorizma bistveno spremenila in dobila veliko večje razsežnosti.

Širjenje orožja za množično uničevanje

Naslednja naraščajoča nova grožnja, ki je neposredno povezana s prvo, je širjenje orožja za množično uničevanje (*Proliferation of Weapons of Mass Destruction*). Nekateri to širjenje ocenjujejo kot »potencialno največjo grožnjo naši varnosti« (A secure Europe in a better world: European Security Strategy, 2003). Povzročajo jo neupoštevanje in nepristopanje k pogodbam o neširjenju orožja za množično uničevanje, pri čemer mislimo predvsem na jedrsko orožje. Mednarodne pogodbe o neširjenju in ostrejši nadzor nad izvozom orožja so sicer upočasnili širjenje. »Pogodba o neširjenju jedrskega orožja (*The Nuclear Non-Proliferation Treaty*) je postala nekakšna kvazi univerzalna norma, h kateri niso pristopile samo štiri države – Indija, Pakistan, Izrael in Severna Koreja« (Haine, 2004: 18). »Vendar trenutno vstopamo v zelo nevarno obdobje, ko se na Bližnjem vzhodu povečuje verjetnost tekmovanja za pridobitev orožja za množično uničevanje« (A secure Europe in a better world: European Security Strategy, 2003). Napredek biološke znanosti

povzročča nevarnost uporabe biološkega orožja v bližnji prihodnosti. Prav tako se povečuje verjetnost napada s kemičnim orožjem. Razvoj in relativno lahka dostopnost sredstev za prenos⁵ takih, nevarnih materialov, na daljavo, pa verjetnost napada samo še povečuje. »Najbolj zastrašujoč scenarij se lahko dogodi, v kolikor teroristične skupine pridobijo orožje za množično uničevanje. V slednjem primeru bi lahko majhne skupine povzročile razdejanje, ki so ga bile do sedaj sposobne samo države in armade.« (A secure Europe in a better world: European Security Strategy, 2003)

Regionalni konflikti

Na svetu obstaja množica regij, ki so tako ali drugače nestabilne. Nestabilnost povzročajo verska, etična, rasna in druga nesoglasja. Območja kot so Bližnji vzhod, Balkan, Kašmir, Kavkaz, Korejski polotok ipd. so destabilizirajoča ne samo za ožjo regijo, v kateri se nahajajo, ampak povzročajo varnostne probleme tudi v širši mednarodni skupnosti. Nasilje poleg destabilizacije regije uničuje tudi človeška življenja in fizično infrastrukturo, ogroža manjšine, temelje svoboščine in človekove pravice. Konflikti lahko vodijo v ekstremizem, terorizem in propad države, kar posledično zagotavlja večje možnosti za razvoj organiziranega kriminala. »Nizka stopnja regionalne varnost lahko med drugim podžiga zahteve po posedovanju orožja za množično uničevanje.« (A secure Europe in a better world: European Security Strategy, 2003)

Razpad države

»Slabo vladanje – korupcija, zloraba oblasti, šibke institucije in pomanjkanje odgovornosti – in državljanski spori najedajo državo od znotraj« (A secure Europe in a better world: European Security Strategy, 2003). V nekaterih primerih lahko naštetu privede do kolapsa državnih institucij. Somalija, Liberija in Afganistan so zadnji takšni primeri. Razpad države je tesno povezan z vzponom raznih groženj varnosti, kot so terorizem, širjenje orožja za množično uničevanje in organiziran kriminal. Razpad države je torej zaskrbljujoč pojav, ki slabi mednarodno varnost in krepi regionalno nestabilnost.

⁵ Pri tem mislim na razne raketne sisteme.

Organiziran kriminal

»Evropa predstavlja najpomembnejšo tarčo organiziranega kriminala. Ta notranja grožnja varnosti ima pomembno zunanjo dimenzijo: tihotapljenje prepovedanih drog, trgovino z belim blagom, ilegalne migracije, trgovino z orožjem ipd.« (A secure Europe in a better world: European Security Strategy, 2003). Takšne kriminalne dejavnosti so pogosto posledica šibkih ali propadajočih državnih institucij. Marsikatera država, proizvajalka drog, polni zajeten delež svojega proračuna iz dohodkov, povezanih s trgovino s prepovedanimi drogami. V ekstremnih primerih lahko kriminalne združbe celo obvladujejo državo.

Groženj varnosti se torej ne da več obravnavati kot geografsko in kontekstualno izoliran pojav. Ne samo, da to ni več možno, tudi smiselno ni več. Nove grožnje zahtevajo vsestranski, kooperativen in koheziven pristop k zagotavljanju varnosti. Tvorci politike se tako soočajo z dvema izzivoma. »Po eni strani morajo bolj kot kadarkoli prej povezovati in koordinirati različne varnostno-politične instrumente, ki so jim na razpolago znotraj države, po drugi strani pa morajo sinhronizirati nacionalna in mednarodna prizadevanja.« (Müller-Wille, 2004: 11)

4.2 OBVEŠČEVALNO SODELOVANJE IN SOOČANJE Z NOVIMI GROŽNJAMI

Nove grožnje postavljajo pred obveščevalne službe tudi nove naloge, ki bolj kot kadarkoli prej od njih zahtevajo medsebojno sodelovanje. »Obveščevalne službe so vedno imele vitalno vlogo pri dojetanju groženj varnosti« (Müller-Wille, 2004:11). Pomen obveščevalnih služb in obveščevalne dejavnosti nasploh se je s kakovostno in količinsko rastjo t.i. novih groženj bistveno povečal. Nove agresorje je zelo težko razlikovati. To ne izhaja samo iz dejstva, da delujejo prikrito, saj so se obveščevalne službe tudi v preteklosti soočale s prikritimi grožnjami. Nove akterje je težko identificirati, ker mnogi izmed njih pred tem niso kazali nobenih znakov sovražnosti. Akterji so ponavadi neznanj in jih zato ni možno umestiti v nobenega izmed znanih profilov nacionalnih nasprotnikov in sovražnikov. Sovražne aktivnosti, ki jih izvajajo, pogosto ne naraščajo postopoma, kot je to ponavadi v primeru konflikta med dvema sovražnima državama. »Pogosto grožnje ne postanejo vidne vse dokler se ne materializirajo. Teroristi ponavadi definirajo nasprotnika in ga napadejo, ne da bi pred

tem z njim poskušali vzpostaviti komunikacijo« (Müller-Wille, 2004: 12). Tudi tiste, ki so vpleteni v širjenje orožja za množično uničevanje in organizirani kriminal, je težko identificirati. Seveda so glavni akterji, ki imajo interes pri širjenju orožja za množično uničevanje, znani. Države, ki so pripravljene izvoziti takšno orožje, in tiste, ki si ga želijo, ni težko identificirati. Težave nastopijo, ko se v transfer vključijo nevladne, še posebej kriminalne združbe, in ko se takšno orožje ne dostavlja ekskluzivno drugim vladam in državam, ampak kot prejemniki nastopijo nedržavni akterji. Še težje je nadzorovati pretok strokovnega znanja, ki lahko v povezavi z izvozom opreme in sestavin prav tako privede do širjenja orožja za množično uničevanje, še posebej biološkega in kemičnega. »Skratka, ko ne veš kdo je tvoj nasprotnik, postane obveščevalna dejavnost ključna.« (Müller-Wille, 2004: 12).

Obveščevalna služba kot taka se torej sama ne more soočati z novimi grožnjami varnosti. Sodelovanje in izmenjava obveščevalnih informacij postaja nuja. »Obveščevalna služba ni sposobna sama obdelati vseh informacij, ki so na voljo« (Müller-Wille, 2004: 12). Za uspešno soočanje z grožnjami je delitev nalog med obveščevalnimi službami neizogibna. Poteka lahko po geografskem ali funkcionalnem načelu ali obeh načelih hkrati. Brez delitve nalog in medsebojnega sodelovanja bodo imele različne oblasti različne in nepopolne informacije o varnostnem stanju, kar lahko privede do nepopolnega ali celo napačnega ukrepanja.

Tudi Purg (1994: 48) pravi:

Pred obveščevalne službe se skladno z naštetimi značilnostmi in funkcijami postavljajo obsežnejše in zahtevnejše naloge, saj uporabniki teh služb ne potrebujejo le tajnih podatkov, temveč celovite informacije, ki jim omogočajo vpogled v prihodnost, še več, preko obveščevalnih sistemov dobesečno sesajo množice pomembnih informacij, ki bogatijo in povečujejo znanja določene družbene skupnosti in jo tako intelektualno bogatijo.

Nove grožnje pogosto zahtevajo skupen odgovor. Ko govorim o skupnem odgovoru, mislim predvsem na skupni odgovor v okviru neke mednarodne organizacije ali zavezništva (EU, zveza NATO). Potrebno je sinhronizirati in povezati prizadevanje in

politike različnih držav znotraj mednarodnih organizacij ali zavezništev. »Prekomejno sodelovanje in sodelovanje med obveščevalnimi službami je vitalnega pomena v tem kontekstu« (Müller-Wille, 2003a: 4). Brez skupnega dojetanja groženj in skupnega opozarjanja na nje je tudi skupni odgovor nemogoč. Potrebno se je zavedati, da mednarodno obveščevalno sodelovanje ni pomembno samo za harmonizacijo stališč nacionalnih oblasti. Mednarodne organizacije in zavezništva imajo prav tako odgovornost, da ustanovijo in razvijejo lastne obveščevalne strukture, ki bodo zadovoljevale njihove potrebe.

Ko govorim o obveščevalnih službah mednarodnih organizacij in zavezništev, moram definirati tudi pravni okvir, znotraj katerega bodo te službe delovale. Mednarodne obveščevalne službe imajo več ali manj značilnosti pisarniških služb. Zato je strah, da bodo te službe zlorabliale svojo moč in izvajale pritisk nad državljani, odveč. Prav tako te službe nimajo namena zbirati surovih obveščevalnih podatkov, ker te večinoma dobijo od nacionalnih služb. »Kar pa mora regulativa narediti, je to, da prepreči zlorabo mednarodnih obveščevalnih služb v namene, da bi se zaobšla nacionalna zakonodaja. To je še posebej pomembno na področju varstva osebnih podatkov,« (Müller-Wille, 2003a: 4) kjer se zakonodajna situacija od države do države še precej razlikuje. Da se zagotovi skladnost s predpisanim pravnim okvirjem, morajo biti službe predmet neke vrste kontrole. Demokratični nadzor nad obveščevalnimi službami in strukturami torej ni samo stvar, ki zadeva nacionalne države, ampak se mora vršiti tudi v mednarodnih organizacijah in zavezništvih.

»Obveščevalna dejavnost ostaja ključna tudi pri nadzoru nad izpolnjevanjem pogodb in sporazumov. Izkazala se je kot predpogoj za mednarodno razoroževanje in hkrati postaja vse bolj pomembna pri zagotavljanju kredibilnosti pogodb o neširjenju« (Müller-Wille, 2004: 12). Verifikacija obsega oborožitve je neobhodna za oblikovanje kredibilnih mednarodnih sporazumov in politik, ki omejujejo oboroževanje.

Iz zapisanega lahko na področju mednarodnega obveščevalnega sodelovanja identificiramo naslednje trende:

- Nove naloge in povečan obseg dela, ki se pojavlja na račun novega varnostnega okolja in iz njega izhajajočih groženj varnosti, spodbuja in povečuje obseg mednarodnega obveščevalnega sodelovanja.

- Mednarodne organizacije in zaveznitva za izvajanje mednarodnega obveščevalnega sodelovanja oblikujejo vedno nove obveščevalne strukture.
- Mednarodno obveščevalno sodelovanje v mednarodnih organizacijah in zaveznitvih postaja vedno bolj usklajeno in uspešno.
- Mednarodno obveščevalno sodelovanje postaja vedno bolj pomembno pri nadzoru nad izpolnjevanjem mednarodnih pogodb in sporazumov.

»Izmenjava znanja je prvi korak v smeri harmonizacije pogledov, formulacije in implementacije skupnih politik in izkoriščanja potencialnih sinergij v boju proti novim grožnjam« (Müller-Wille, 2004: 13). Temu mora nujno slediti tudi sodelovanje na obveščevalnem področju.

5 STRUKTURA EVROATLANTSKEGA MEDNARODNEGA OBVEŠČEVALNEGA SODELOVANJA

Med državami evroatlantskega območja so obstajale in še vedno obstajajo številne obveščevalne povezave. Strani, vpletene v te povezave, ponavadi želijo ostati neodkrite. Evropsko regionalno obveščevalno sodelovanje na področju terorizma in organiziranega kriminala je dokumentirano in še vedno obstaja znotraj različnih decentraliziranih organizacij. »Zagotovo obstaja tudi vojaško in zunanjepolitično obveščevalno sodelovanje, vendar se najverjetneje izvaja na *quid pro quo* bazi in ne znotraj organizacij« pravi Villadsen (2001).

Aldrich (2004: 731-733) pravi, da se je evroatlantsko obveščevalno in varnostno sodelovanje v zadnjih treh letih močno okrepilo. Tako sodelovanje znotraj EU kot tudi sodelovanje med EU in ZDA je po terorističnih napadih 11. septembra doživelo ekspanzijo. To se je odrazilo tudi v spremembah struktur mednarodnega obveščevalnega sodelovanja na evroatlantskem območju.

Dobra novica je ta, da sodelovanje je možno in to tudi med državami, ki se med seboj ne marajo. Še boljša novica je, da se pojavljajo vedno nove oblike sodelovanja, še posebej med evropskimi državami. »Temeljno vodilo pa mora ostati, da se fokus sodelovanja osredotoči na praktično sodelovanje v operativnih zadevah, ne pa na vzpostavljanje nekih novih struktur« (Aldrich, 2004: 733). Obveščevalne službe morajo biti sposobne zagotavljati podporo političnim strukturam in povezati evroatlantsko obveščevalno sodelovanje z ostalimi aspekti sodelovanja.

5.1 PREGLED EVROATLANTSKIH OBVEŠČEVALNIH POVEZAV

Čeprav je podpora evroatlantskemu obveščevalnemu sodelovanju narasla šele v poznih devetdesetih letih, se je do takrat pojavilo že veliko oblik intenzivnega sodelovanja. Obstajala je bilateralna in multilateralna izmenjava, veliko se je sodelovalo znotraj ZEU, kasneje EU, projekt Helios je rezultat francosko-italijansko-španskega sodelovanja, zveza NATO je delovala na področju vojaškega obveščevalnega sodelovanja. V nadaljevanju bom opisal primere pomembnejših multilateralnih obveščevalnih povezav na evroatlantskem območju. EU in zveza

NATO sta izpuščena. Zaradi pomembnosti sta v nadaljevanju podrobno opisana v posebnem poglavju.

5.1.1 UKUSA pogodba (The UKUSA Agreement)

UKUSA pogodba je bila podpisana junija 1948 med prvo stranko (ZDA) in drugimi strankami (Veliko Britanijo, Avstralijo, Kanado in Novo Zelandijo) z namenom sodelovanja na področju signalne obveščevalne dejavnosti (Hennessy 2002: 26). Ta pogodba je samo formalizacija sodelovanja, ki je med državami Comonwealtha in ZDA potekalo že od leta 1940. UKUSA odnos na področju obveščevalne dejavnosti predstavlja več kot zgolj pogodbo, ki koordinira ločene obveščevalne dejavnosti in izmenjavo podatkov. Odnos je označen s prisotnostjo ameriških zmogljivosti na britanskih, kanadskih in avstralskih tleh ter s skupnimi operacijami vseh držav podpisnic tako znotraj, kot tudi zunaj ozemlja držav UKUSA (<http://world-information.org/wio/infostructure/100437611746/>, 10.11.2004). Sodelovanje med petimi državami je torej tesno, vendar ne nujno vzajemno koristno in enakopravno. Razlike v razpoložljivih virih med ZDA in Veliko Britanijo na eni strani ter manjšimi obveščevalnimi skupnostmi, kot so Avstralija, Kanada in Nova Zelandija, so ogromne. Za ZDA predstavlja odnos, ki izhaja iz UKUSA pogodbe, enega izmed temeljev za obrambo domovine in boj proti terorizmu. (Lefebvre, 2003: 530)

V okviru UKUSA pogodbe so razvili tudi projekt ECHELON. Projekt je oblikovala in ga od vsega začetka tudi koordinira ameriška Nacionalna varnostna agencija (*National Security Agency – NSA*). Njegov namen je, da bi lahko znotraj globalnega telekomunikacijskega omrežja prestrezali elektronsko pošto, faksirana sporočila in telefonske komunikacije. S sistemom ECHELON se predvsem nadzira nevojaške tarče, kot so vlade, organizacije, podjetja, posamezniki, itd. Sistem deluje tako, da prestreza velike količine komunikacij, jih analizira ter s pomočjo sofisticirane programske in strojne opreme iz zbranih podatkov izloči tiste, ki so predmet interesa. Selekcija podatkov poteka na podlagi ključnih besed.⁶ Računalniki, ki procesirajo vse te podatke, se imenujejo ECHELON slovarji (*ECHELON Dictionaries*). (<http://world-information.org/wio/infostructure/100437611746/>, 10.11.2004)

⁶ Ključne besede vsebujejo pojme, imena, lokacije, predmete, osebne podatke posameznikov, itd.

5.1.2 Trevi skupina (Trevi Group)

Trevi skupina brez dvoma predstavlja eno izmed najpomembnejših multilateralnih kriminalističnih obveščevalnih povezav. »Njeno ime – Trevi pomeni *Terrorisme, Radicalisme, Extremisme et Violence Internationale*« (The new challenges facing European intelligence, 2002). Ustanovljena je bila leta 1975, z namenom povezati ministre EU za pravosodje in notranje zadeve. Področje delovanja je zajemalo organizirani kriminal, terorizem in trgovino s prepovedanimi drogami. S podpisom pogodbe iz Maastrichta se je status Trevi skupine spremenil. Iz nestalne povezave se je prelevila v stalno. Leta 1992 je bila integrirana v strukture EU in dobila novo ime. Postala je Koordinacijski odbor za pravosodje in notranje zadeve (*Co-ordination Committee for Justice and Internal Affairs – K4*) (Shpiro, 2001: 20). Znotraj povezave deluje šest skupin strokovnjakov, od katerih je vsaka zadolžena za posebno področje. Primarna naloga skupine je organiziranje izmenjave obveščevalnih informacij in harmoniziranje zakonodaje ter predpisov med različnimi evropskimi državami. Imela je ključno vlogo pri sprejetju sporazuma iz Schengena, trenutno pa sodeluje v diskusiji o oblikovanju skupnih evropskih zapornih nalogov. (The new challenges facing European intelligence, 2002)

5.1.3 Klub iz Berna (The Club of Berne)

Eno najbolj dolgotrajnih multilateralnih povezav predstavlja t.i. Skupina iz Berna (*Berne Group*), pogosto imenovana tudi Klub iz Berna (*The Club of Berne*), ki je bila ustanovljena leta 1971 (Aldrich, 2004: 738; Lefebvre, 2003: 530). Prvotno je bila sestavljena iz šestih evropskih varnostnih agencij, vključno z britansko *Security Service*, francosko *DST*, nemško *BfV* in švedsko *SAPO*. Predstavlja forum šefov varnostnih služb posameznih držav, članic EU. Šefi varnostnih služb se formalno srečajo dvakrat na leto na varnostnem vrhu. Klub iz Berna ima svojo komunikacijsko mrežo, s katero upravlja Velika Britanija. Znotraj povezave obstajajo številna delovna telesa, ki se ukvarjajo s specifično problematiko kot je terorizem, organizirani kriminal, prestrezanje informacij ipd. Za mlajše osebje varnostnih služb izvajajo tudi posebna izobraževanja. Omenjene skupne aktivnosti prispevajo k izgradnji še boljšega sodelovanja in medsebojnega zaupanja.

Neposredno po terorističnih napadih 11. septembra 2001 je Klub iz Berna ustanovil novo organizacijo, imenovano Protiteroristična skupina (*Counterterrorist Group – CTG*). Protiteroristična skupina predstavlja ločeno telo s širšim članstvom, v katerem poleg obveščevalnih in varnostnih služb EU, sodelujejo tudi službe ZDA⁷, Švice in Norveške. Prvo zasedanje je potekalo novembra 2001 v Haagu. Predsedovala mu je belgijska varnostna služba. Trenutno je glavni produkt te skupine skupno ugotavljanja grožnje s strani islamskega terorizma. Čeprav Protiteroristična skupina ni v neposredni pristojnosti EU in je preko nacionalnih varnostnih služb odgovorna posameznim državam, pa je njeno predsedovanje usklajeno s predsedovanjem EU. Prav tako so njene analize ogrožanja varnosti na voljo posameznim visokim komitejem EU. V letih 2002 in 2003 je skupina posvetila večino svoje energije institucionalnim zadevam in problemom multilateralne izmenjave informacij. Protiteroristična skupina nima geografskih poveljstev. Bolj se osredotoča na vsakodnevno sodelovanje in izmenjavo informacij. Predstavlja tudi nekakšen forum, ki omogoča strokovnjakom sodelovanje na praktičnih primerih (http://www.pst.politiet.no/pressem/cdb_280404, 8.6.2005). Trenutno v okviru skupine teče razprava o oblikovanju skupne baze podatkov, ki naj bi jo oblikovali v naslednjih petih letih. Ta baza naj ne bi vsebovala občutljivih podatkov, ampak bi zgolj omogočala primerjavo kontekstualno povezanih podatkov o osumljencih. Na sestanku v Švici, aprila 2004, se je Klub iz Berna odločil, da bo Protiteroristična skupina igrala pomembno vlogo pri implementaciji Deklaracije Evropskega sveta o boju zoper terorizem (*Declaration on Combating Terrorism*), ki je bila sprejeta neposredno po terorističnih napadih v Madridu. S 1. majem 2004 so nove članice EU, med njimi tudi Slovenija, postale polnopravne članice Protiteroristične skupine. (Aldrich, 2004: 738-739)

5.1.4 Killowatt skupina (The Kilowatt Group)

Kilowatt skupina je bila ustanovljena leta 1977, kot odgovor na rastočo grožnjo s strani mednarodnega terorizma. Po vsej verjetnosti je od takrat že spremenila svoje ime. »Ob ustanovitvi jo je sestavljalo štiriindvajset služb držav članic, ki so prihajale iz držav takratnih članic EU, Kanade, Norveške, Švedske, Švice, ZDA (*CIA* in *FBI*),

⁷ Tehnično imajo ZDA status opazovalke v Protiteroristični skupini.

Izraela (*MOSSAD* in *Shin Beth*) in Južnoafriške Republike« (Lefebvre, 2003: 531). Ob ustanovitvi je njeno glavno nalogo predstavljala izmenjava informacij o aktivnostih palestinskih in mednarodnih teroristov (Shapiro, 2001: 17). Sama izmenjava ne poteka na recipročni bazi, ampak tako, da vsaka država da ostalim na razpolago lastne informacije o teroristih in terorističnih organizacijah. To je predvsem v korist manjših držav (The new challenges facing European intelligence, 2002). Iz informacij, ki so na voljo, je razvidno, da Killowatt skupina ni bila ustanovljena na podlagi formalne pogodbe, ampak se je razvila iz ekspanzije in poglobljanja bilateralni dogovorov, ki so se okoli leta 1972 začeli transformirati v multilateralni okvir. (Shapiro, 2001: 17)

5.1.5 Egmont skupina (The Egmont Group)

Egmont skupina je bila ustanovljena leta 1995, z namenom zagotoviti neformalni mednarodni forum za sodelovanje in izmenjavo obveščevalnih informacij med nacionalnimi obveščevalnimi službami, ki se ukvarjajo s finančnimi zadevami. Ustanovila jo je t.i. skupina Finančnih obveščevalnih enot (*Financial Intelligence Units – FIA*) (http://www.egmontgroup.org/egmont_final_interpretive.pdf, 8.6.2005). Prvotno se je borila proti pranju denarja, danes pa si poleg omenjenega prizadeva tudi preprečevati financiranje terorističnih organizacij (Lefebvre, 2003: 532). Trenutno v Egmont skupini sodeluje kar 94 obveščevalnih služb različnih držav. Kot celota se skupina sestane enkrat na leto. Ker ni formalna organizacija, tudi nima stalnega sedeža. Administrativne zadeve opravljajo članice na bazi rotacije. (http://www.egmontgroup.org/about_egmont.pdf, 8.6.2005).

5.2 OBVEŠČEVALNO SODELOVANJE V EVROPSKI UNIJI

Villadsen (2001) pravi, da mnogi novodobni znanstveniki gledajo na devetdeseta leta prejšnjega stoletja kot na obdobje, v katerem je prišlo do kritičnega preobrata in sprememb na področju Skupne evropske obveščevalne politike (*European Common Intelligence Policy*). Tako kot so bili v petdesetih letih postavljeni temelji za skupni evropski trg in valuto, tako so bili v devetdesetih postavljeni temelji za oblikovanje evropske obveščevalne politike kot tudi njene strukture.

»EU ponuja naravni okvir za intenzivno obveščevalno sodelovanje« (Müller-Wille, 2004: 5). Müller-Wille (2004: 5) nadaljuje, da mora EU razviti obveščevalno skupnost, ki bo ustrezala zastavljenim ciljem. Obveščevalna dejavnost igra ključno vlogo pri razvoju skupne varnostne politike in daje Evropski varnostni strategiji bistvo. Da lahko razvije skupno varnostno politiko, Evropa potrebuje skupno razumevanje nevarnosti, skupno zaznavanje groženj varnosti in skupno spoprijemanje z grožnjami. Primerna obveščevalna podpora je nujna za implementacijo takih varnostnih politik. Trenutno obveščevalno sodelovanje je potrebno preoblikovati v takšnem smislu, da bo služilo skupnim politikam, sposobnim soočanja z novim varnostnim okoljem. Müller-Wille (2005: 5-6) trdi, da mora struktura obveščevalnega sodelovanja v EU zadovoljiti naslednje kriterije:

- Dostavljivost (*Deliverability*). Vsi, ki sprejemajo varnostne odločitve, bodisi na evropski bodisi na nacionalni ravni, morajo imeti na voljo ustrezne obveščevalne informacije, da lahko odgovorno opravljajo svoje naloge.
- Izvedljivost (*Feasibility*). Predlogi morajo spodbujati tvorce politike, ne pa jih spravljati v obup. Zato je potrebno graditi na obstoječih strukturah za sodelovanje in se zavedati razmejitev pristojnosti in odgovornosti med evropskim in nacionalnim nivojem.
- Ohranljivost (*Preservability*). Ne sme se ogroziti obstoječih bilateralnih in multilateralnih obveščevalnih odnosov zunaj EU. Pri obveščevalnem sodelovanju je potrebno ostati odprt tudi za sodelovanje s tretjimi stranmi (npr. z zvezo NATO, z ZDA in drugimi zainteresiranimi državami).
- Preprostost (*Simplicity*). Predlogi morajo podpirati pridobivanje obveščevalnih informacij in s tem povečevanje varnosti. Ne smejo oteževati sodelovanja med vpletenimi stranmi.

5.2.1 Zgodovinsko ozadje

»Proces evropske politične integracije se je začel več kot pol stoletja nazaj z ustanovitvijo Evropske skupnosti za premog in jeklo (*European Coal and Steel Community*)« (Haine, 2004: 21). Politični zagon za tesnejše varnostno sodelovanje pa se je pojavil v devetdesetih letih. Pogodba iz Maastrichta, iz leta 1991 je pripomogla k vzpostavitvi agende za implementacijo tako Skupne zunanje in varnostne politike (*Common Foreign and Security Policy – CFSP*), kot tudi Skupne obrambne politike (*Common Defence Policy*). Villadsen (2001) nadaljuje, da v pogodbi ni bilo opisanih nobenih načinov, kako uresničiti Skupno zunanjo in varnostno politiko, niti ni bila omenjena potreba po okrepljenem obveščevalnem sodelovanju v okviru Skupne zunanje in varnostne politike.

Nekaj mesecev po podpisu pogodbe iz Maastrichta, junija 1992, so se obrambni in zunanji ministri držav, članic ZEU, srečali v Petersberg Hotelu, blizu Bonna v Nemčiji. Sprejeli so skupno deklaracijo – Petersberško deklaracijo, v kateri so organizaciji zastavili nove naloge, ki so se bistveno razlikovale od dotedanje teritorialne obrambe. Te naloge so bile humanitarne in reševalne operacije ter vzdrževanje miru in krizno upravljanje, vključno z vsiljevanjem miru. (Missiroli, 2000: 1).

Sledila je Zalivska vojna, ki je skupni evropski obveščevalni politiki dala več spodbude kot Pogodba iz Maastrichta. »Odvisnost od ZDA na obveščevalnem področju, v času Zalivske vojne, je prepričala Francijo, da mora izboljšati sposobnosti avtonomnega zbiranja informacij, še posebej na področju zbiranja informacij s sateliti« (Yost, 1993: 355). Tako je po koncu Zalivske vojne Francija odigrala vodilno vlogo pri razvijanju avtonomnih evropskih obveščevalnih zmogljivosti.

»Izkušnja iz Bosne je ponovno osvetlila prekomerno evropsko odvisnost od ZDA. Ameriške komunikacije, obveščevalne službe in zmogljivosti za nadzor prostora, so bile ključne za uspeh 30.000 pripadnikov bosanskih mirovnih sil (IFOR)« (Villadsen, 2001). »Čeprav so ZDA delile večino svojih obveščevalnih informacij z evropskimi zavezniki, pa včasih za sodelovanje niso bile pripravljene« (Palmer, 1994: 1). Nekatero evropske države so se počutile frustrirane, ker z lastnimi obveščevalnimi službami niso bile zmožne oceniti dogajanja na Balkanu. Vse to je še bolj poudarilo

potrebo po oblikovanju neodvisnih obveščevalnih zmogljivostih, ki bi podpirale Skupno zunanjo in varnostno politiko. Kljub vsem naporom »se povečana politična podpora skupni evropski obveščevalni politiki še ni materializirala.« (Villadsen, 2001)

Pogodba iz Amsterdama, iz leta 1997, je uvedla kar nekaj sprememb, z namenom okrepiti učinkovitost Skupne zunanje in varnostne politike. Ustanovljen je bil Urad visokega predstavnika za Skupno zunanjo in varnostno politiko. Njegova naloga je pomagati Svetu EU pri formuliranju, pripravljanju in sprejemanju odločitev, ki se tičejo Skupne zunanje in varnostne politike. (Villadsen, 2001)

»T.i. Petersberške naloge (*Petersberg tasks*) so eksplicitno omenjene v Pogodbi iz Amsterdama, kot aspekti evropske varnostne politike« (Villadsen, 2001). Pogodba je predvidela tudi inkorporacijo ZEU, s svojo obstoječo vojaško in obveščevalno strukturo, v EU. Čeprav je pogodba naredila pozitiven prispevek k Skupni zunanji in varnostni politiki, pa o potrebi po okrepljenem obveščevalnem sodelovanju spet ni bilo govora.

Globlje spremembe so se pojavile v letih 1998 in 1999. Decembra 1998 sta se britanski in francoski voditelj srečala v St. Malu, kjer sta sprejela skupno deklaracijo (*St. Malo Declaration*). V tej (Joint declaration issued at the British-French summit, 1998) je zapisano:

EU mora imeti kapacitete za avtonomno delovanje, podprte s kredibilno silo, ki jo je, kot odgovor na mednarodno krizo, pripravljena tudi uporabiti. Zagotoviti mora strukture in kapacitete za analizo situacij, obveščevalne vire in kapacitete za strateško načrtovanje, brez nepotrebne podvajanja.

Kljub temu, da se deklaracija ni spuščala v detajle, so bila osnovna načela, zapisana v njej, za Britanijo revolucionarna. Ta je namreč vztrajala na prepričanju, naj se EU ne ukvarja z obrambo, da ne bi prišlo do podvajanja funkcij z zvezo NATO (Grant, 2000). Deklaracija je dala pozitivne učinke. Villadsen (2001) pravi, da je Velika Britanija, prej ostra nasprotnica Evropske varnostne in obrambne politike, na vrhu EU v Pörtlachu v Avstriji, leta 1998, kot možno rešitev iz varnostnih zagat, predlagala

inkorporacijo ZEU v EU ter oblikovanje modernih in fleksibilnih evropskih vojaških sil. Preobrat v britanski politiki je omogočil začetek pomembnih sprememb v evropski varnostni politiki.

Na srečanju v Kölnu, v Nemčiji, leta 1999, ki je potekalo ravno v času operacije zveze NATO na Kosovem, so se evropski voditelji sporazumeli glede več pomembnih deklaracij, povezanih s Skupno zunanjo in varnostno politiko ter z avtonomnimi obveščevalnimi zmogljivostmi. Deklaracija iz Kölna je ponovila zahteve, napisane v deklaraciji iz St. Mala, in dodala, da morajo biti evropske vojaške sile sposobne reagirati na mednarodne krize, ne glede na aktivnosti zveze NATO. Za doseg tega cilja je potrebno okrepiti obrambna prizadevanja, še posebej na področju obveščevalne dejavnosti, strateškega transporta, poveljevanja in kontrole. Vrh v Kölnu je poudaril potrebo po oblikovanju stalnega Političnega in varnostnega komiteja, Vojaškega komiteja, Situacijskega centra, Satelitskega centra in Inštituta za strateške študije. Evropski voditelji niso samo poudarili potrebe po okrepljenem obveščevalnem sodelovanju, ampak so se zavedli tudi potrebe po dodatnih evropskih organizacijah, ki bi besede spremenile v dejanja. (Villadsen, 2001)

Naslednje srečanje evropskih voditeljev je sledilo decembra 1999 v Helsinkih na Finskem in takoj za tem februarja 2000, v Sintri na Portugalskem. Voditelji so se sporazumeli o velikih spremembah v Evropski varnostni in obrambni politiki, od katerih so bile mnoge predlagane že v Kölnu. Načrti so predvidevali oblikovanje 15 brigad multinacionalne vojske, ki naj bi imela od 50 do 60 tisoč pripadnikov, podkrepljenih z zračnimi silami in bojnimi ladjami. Države so se zavezale, da bodo takšno vojaško silo, skupaj s potrebnim sistemom poveljevanja in kontrole, obveščevalnimi zmogljivostmi, logističnimi in ostalimi podpornimi službami, oblikovale do leta 2003. Sposobne naj bi jo bile mobilizirati v največ 60 dneh in jih vzdrževati na misiji vsaj eno leto (Haine, 2003: 5). Sporazumeli so se tudi o ustanovitvi treh dodatnih teles: Političnega in varnostnega odbora (*Political and Security Committee*), sestavljenega iz ambasadorjev, ki naj bi opravljal svetovalno vlogo za Ministrski svet EU (*EU Council of Ministers*), Vojaškega odbora (*Military Committee*) sestavljenega iz izkušenih častnikov in Multinacionalnega načrtovanega štaba (*Multinational Planning Staff*) (Villadsen, 2001). Zastavljeni cilji so bili ambiciozni in njihova

uresničitev bi zahtevala občutno povečanje sodelovanja na obveščevalnem področju, kar se pa ni zgodilo.

Institucionalne spremembe, o katerih so se sporazumeli že v Kölnu in so bile dopolnjene v Helsinkih, so bile potrjene tudi v Nici, decembra 2000. Tam so se med drugim odločili, da bodo ustanovili avtonomno agencijo, ki bo strukture ZEU, ki se ukvarjajo z Evropsko varnostno in obrambno politiko, inkorporirala v EU. Tako sta Satelitski center in Inštitut za varnostne študije postala del EU (Haine, 2003: 4). Drugače pa »Pogodba iz Nice ni prinesla nekih fundamentalnih sprememb na področju obveščevalne dejavnosti«. (Müller-Wille, 2004: 21)

Leto dni kasneje, na konferenci v Bruslju, so se države članice prostovoljno obvezale, da si bodo prizadevale za čimprejšnjo izgradnjo sil EU za hitro posredovanje. Analiza ciljev, zastavljenih v Helsinkih, pa je pokazala na resne pomanjkljivosti pri izpolnjevanju nacionalnih obveznosti, s katerimi bi oblikovali take sile. (Schmitt, 2005: 1)

Schmitt (2005: 1) nadaljuje, da je decembra 2002 sledil vrh EU v Leakenu, na katerem se je Svet EU odločil, da bo začel z izvajanjem Evropskega akcijskega načrta za zmogljivost (*European Capabilities Action Plan – ECAP*), s pomočjo katerega naj bi odpravili ugotovljene pomanjkljivosti. Od marca 2002 naprej je sledilo devetnajst okroglih miz, na katerih so nacionalni strokovnjaki iskali možne rešitve za dosego zastavljenih ciljev. Oblikovali so štiri temeljna načela, ki naj bi vodila Evropski akcijski načrt za zmogljivosti. To so:

- Izboljšanje uspešnosti in učinkovitosti evropskih obrambnih prizadevanj ter okrepitev sodelovanja med državami članicami.
- Izgradnja evropskega obrambnega sodelovanja od spodaj navzgor ob opori na prostovoljna nacionalna prizadevanja.
- Koordinacija med državami, članicami EU, kot tudi koordinacija z zvezo NATO.
- Javna podpora transparentnosti Evropskega akcijskega načrta za zmogljivosti.

Kljub vloženim naporom, glavni cilj, planiran za leto 2003, ni bil dosežen. »Javier Solana je oktobra 2003 na neformalnem srečanju ministrov za obrambo povedal, da

je rok za oblikovanje evropskih sil za hitro posredovanje prestavljen na leto 2010.«
(Haine, 2004: 12)

Evropski akcijski načrt za zmogljivosti je močno doprinesel k razvoju Evropske varnostne in obrambne politike. Začrtal je jasne cilje in postavil časovni načrt njihovega uresničevanja. Pri razvoju je upošteval tudi širitev EU z novimi članicami. Glavni cilj, to je oblikovanje evropskih sil za hitro posredovanje, naj bi bil izpolnjen do leta 2010. V tem obdobju naj bi bila ustanovljena tudi Evropska obrambna agencija (*European Defence Agency – EDA*).

Zastavljeni cilji so ambiciozni. Eden izmed pogojev za njihovo uresničitev pa predstavlja kvalitetno in količinsko izboljšanje obveščevalnega sodelovanja.

5.2.2 Obveščevalna struktura EU

Različna telesa EU opravljajo različne naloge. Delitev nalog med posameznimi telesi poteka na podlagi funkcionalnega in geografskega načela. Tako ločimo pet področij delovanja: 1. vojaško, 2. sodno (tretji steber, zakonodaja, varovanje zunanjih meja), 3. državno in humanitarno (humanitarna pomoč), 4. ekonomsko (trgovina in razvojna pomoč) in 5. politično/diplomatsko. Na podlagi geografskega načela so strogo ločene pristojnosti med notranjo in zunanjo dimenzijo ter med vlogo nacionalnih držav in EU. EU lahko operativno intervenira in aktivno zagotavlja varnost zunaj ozemlja EU in mogoče na njenih mejah, medtem ko je znotraj ozemlja EU njena vloga omejena izključno na pomoč in podporo nacionalnim oblastem. (Müller-Wille, 2004: 21)

Müller-Wille (2004: 21; 2003a: 4) pravi, da za opravljanje naštetih nalog EU potrebuje vojaško, slikovno, zunanjo, kriminalistično in varnostno obveščevalno podporo. Na naštetih področjih svoje delo opravljajo naslednje strukture:

- Vojaško obveščevalno dejavnost opravlja Sektor za obveščanje Vojaškega štaba EU (*Intelligence Division of the EU Military Staff – INDIV*);
- Slikovno obveščevalno dejavnost opravlja Satelitski center EU (*EU Satellite Centre – EUSC*);
- Kriminalistično in varnostno obveščevalno dejavnost opravlja Europol;

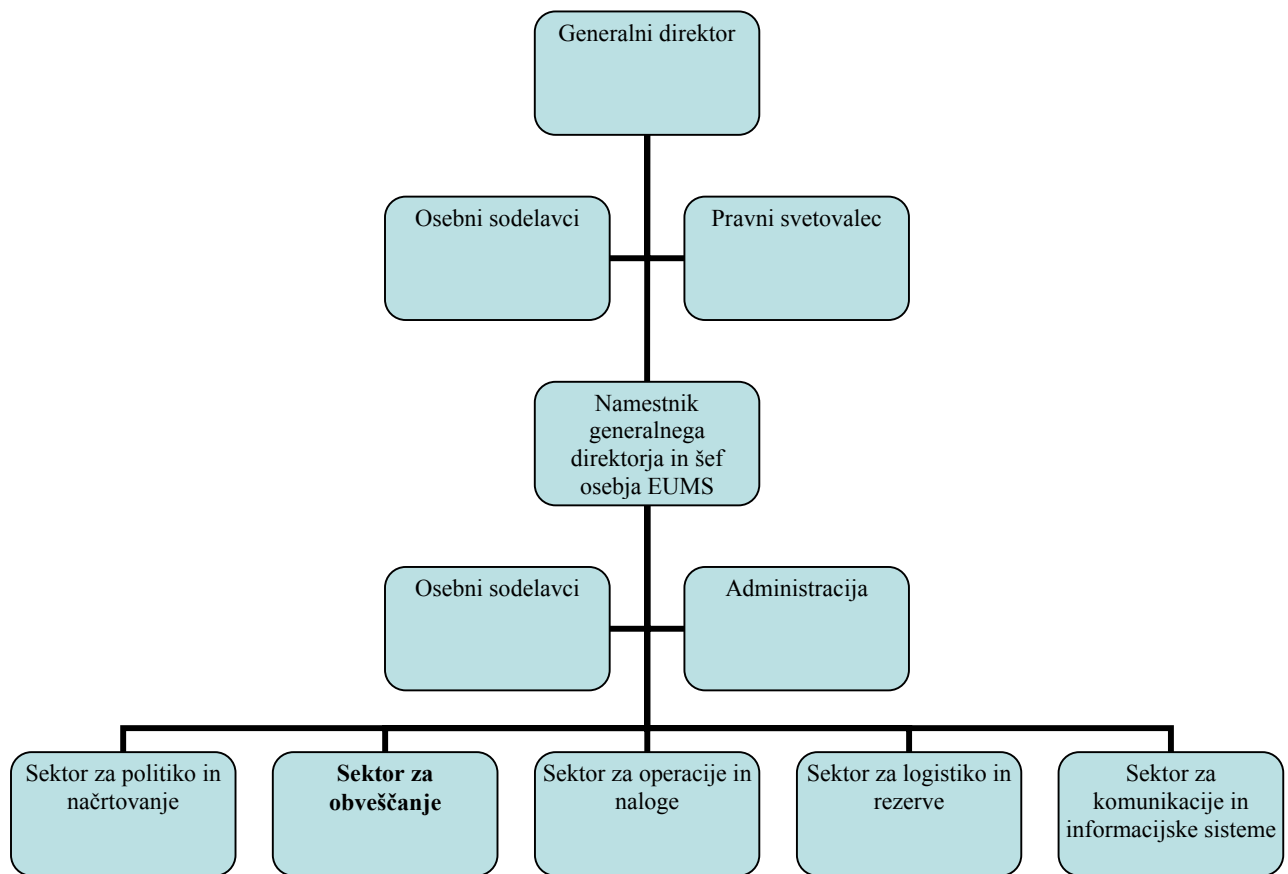
- Zunanjo obveščevalno dejavnost opravlja Združeni situacijski center (*Joint Situation Centre – SITCEN*).

5.2.2.1 Sektor za obveščanje Vojaškega štaba EU

Januarja 2001 je Svet EU, z namenom krepitev Skupne zunanje in varnostne politike, ustanovil Vojaški štab EU. Poslanstvo Vojaškega štaba EU je vršiti zgodnje opozarjanje, ocenjevati situacije in izvajati strateško načrtovanje. Vse to počne z namenom uresničevanja Petersberških nalog. Njegova naloga je tudi identifikacija evropskih nacionalnih in multinacionalnih sil in implementacija politik ter odločitev, ki jih je sprejel Vojaški odbor EU (*European Union Military Committee – EUMC*), v čigar pristojnost Vojaški štab sodi. (COUNCIL DECISION on the establishment of the Military Staff of the European Union, 2001)

Znotraj Vojaškega štaba je bil ustanovljena Sektor za obveščanje (*Intelligence Division - INTDIV*). Müller-Wille (2004: 23-24) pravi, da slednji predstavlja središčno točko za izmenjavo vojaških obveščevalnih informacij na nivoju EU. Sestavljen je iz tridesetih častnikov, strokovnjakov iz vojaško-obveščevalnega področja. Vsaka država članica EU ima vsaj po enega svojega predstavnika. »Vsi častniki so podrejeni generalnemu direktorju, hkrati pa ohranjajo povezavo z lastnimi, nacionalnimi obveščevalnimi službami« (The new challenges facing European intelligence, 2002). S temi povezavami Sektor za obveščanje pridobiva obveščevalne informacije, ki so jih zbrale nacionalne obveščevalne službe. Države se same odločijo, katera izmed njihovih služb bo zadolžena za posredovanje zbranih informacij. Med Sektorjem za obveščanje in nacionalnimi obveščevalnimi službami je bila tako vzpostavljena posebna infrastruktura, ki je omogočila tako sodelovanje.

Slika1: Organizacijska struktura Vojaškega štaba EU

Vir: COUNCIL DECISION of 22 January 2001 on the establishment of the Military Staff of the European Union (2001/80/CFSP).

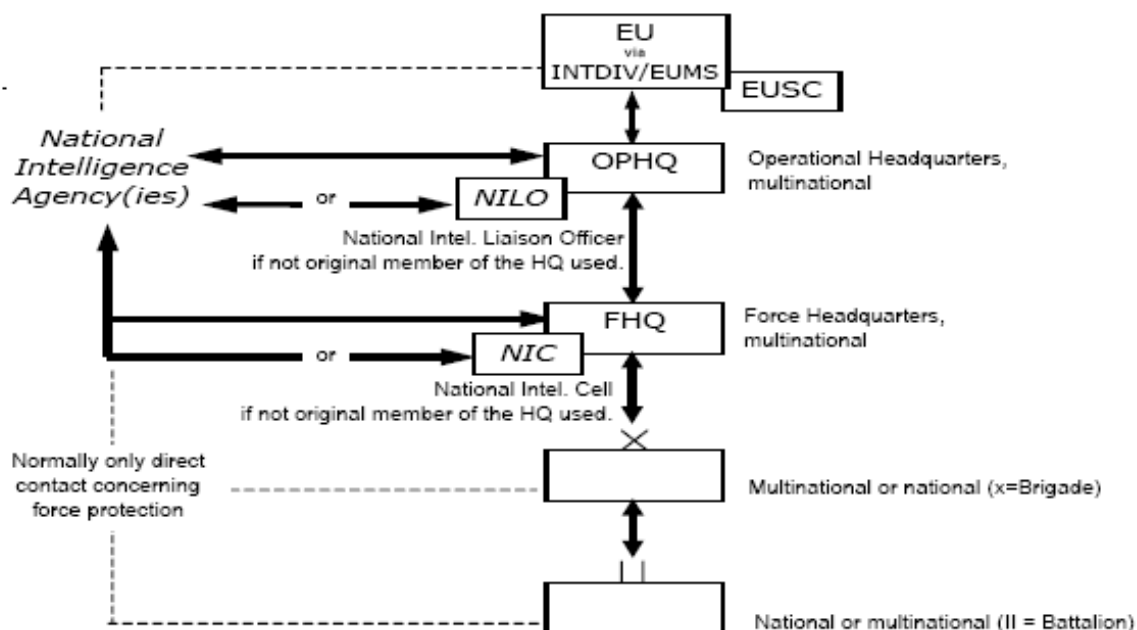
Trideset nacionalnih častnikov v Sektorju za obveščanje sestavlja poročila, ki temeljijo na nacionalnih obveščevalnih informacijah. Na podlagi prejetih poročil sektor izdelava oceno situacije, ki odseva skupni evropski položaj. Te ocene Sektor za obveščanje nadalje distribuira znotraj evropske varnostne in obrambne strukture. Dokumenti, ki jih pripravi, so posredovani Generalnemu direktorju Vojaškega štaba EU, Vojaškemu odboru EU, Združenemu situacijskemu centru in nazaj nacionalnim obveščevalnim službam.

Delo Sektorja za obveščanje se osredotoča na analizo vojaških kapacitet, ki obstajajo v regiji potencialne ali obstoječe krizne situacije. Zanima ga predvsem, na kak način oziroma kdo poseduje te kapacitete. Müller-Wille (2004: 24) pravi, da interesa vpletenih akterjev ne analizira do take mere, kot to počno nacionalne obveščevalne

službe. »Kot del Vojaškega štaba EU podpira strateško načrtovanje. To se začne takoj, ko kriza izbruhne in se konča, ko evropske oblasti sprejmejo eno ali več vojaško-strateških odločitev za rešitev krize«. (Müller-Wille, 2003b)

Čeprav Sektor za obveščanje odpira nove možnosti za komunikacije med Brusljem in Operativnimi poveljstvi (*Operational Headquarters – OPHQ*), pa glavna obveščevalna podpora vojaškim operacijam EU ne poteka preko institucij EU (Müller-Wille, 2004: 24). Zagotavljanje nacionalne obveščevalne podpore vojaškim operacijam EU, ki so v teku, ponavadi poteka mimo Bruslja, neposredno do operativnih multinacionalnih poveljstev (*Operational Headquarters multinational – OPHQ*) in do poveljstev multinacionalnih sil (*Force Headquarters multinational – FHQ*). Na nivoju enot velikosti brigade ali bataljona pa so nacionalne obveščevalne službe ponavadi vključene neposredno v linijo poveljevanja in predstavljajo dopolnilo obveščevalni dejavnosti nameščenih sil. Tok informacij poteka seveda tudi od Sektorja za obveščanje preko OPHQ, FHQ do multinacionalnih ali nacionalnih enot velikosti brigade in bataljona.

Slika 2: Tok obveščevalnih informacij v vojaških operacijah EU

Vir: Müller-Wille, Björn (2004) For our eyes only? Shaping an intelligence community within EU.

Povsem jasno je, da učinkovita obveščevalna podpora poveča možnosti za doseg ciljev vojaški operacij EU in hkrati zagotavlja varnost njenim silam. Glavna ovira pri zagotavljanju takšne podpore se skriva v omejenih obveščevalnih zmogljivostih služb držav članic in ne v trenutni organizaciji in strukturi vojaškega obveščevalnega sodelovanja. Kljub možni podpori s strani Vojaškega odbora EU na področju strateškega načrtovanja se največji primanjkljaj kaže na področju slikovne obveščevalne dejavnosti, ki bi jo zagotavljali sateliti. Kaže se tudi pomanjkanje slikovnih obveščevalnih informacij, zbranih z brezpilotnimi letali. Za vojaške operacije je izredno pomembna tudi agenturna obveščevalna dejavnost, ki včasih prav tako ni zadostna. (Müller-Wille, 2004: 24)

Sektor za obveščanje ne pridobiva nekih novih obveščevalnih informacij, ki jih nacionalne službe ne bi mogle pridobiti. Sektor dodaja novo vrednost informacijam, ki so jih zbrale nacionalne službe na način, da nudi obveščevalno podporo, ki je nacionalna služba sama zaradi političnih razlogov ne bi mogla. Tako kot celotni Vojaški štab, tako tudi Sektor za obveščanje nima nekih posebnih zmogljivosti, ki jih ne bi imele tudi nacionalne službe. Skoraj vse države posedujejo vojaške strukture za strateško načrtovanje in poveljevanje oboroženim silam. Vsi ti nacionalni štabi prejemajo obveščevalno podporo s strani nacionalnih vojaških obveščevalnih služb. Ker pa Vojaški štab EU služi v namene Skupne evropske zunanje in varnostne politike in ne nacionalne obrambe, ga nacionalni štabi ne morejo nadomestiti. Takšna rešitev bi bila neprimerna in hkrati neproduktivna, saj bi predstavljala konflikt z multinacionalno naravo misij, ki bi jih podpirala. Zato nacionalne službe ne morejo nadomestiti Sektorja za obveščanje, ki ostaja osrednja točka za vojaško obveščevalno sodelovanje v EU. (Müller-Wille, 2004: 34)

5.2.2.2 Satelitski center EU

Maja 1991, po uspešno zaključeni operaciji Puščavski vihar, so se ministri ZEU sestali v Luksemburgu, kjer so sprejeli odločitev o vzpostavitvi Satelitskega centra v Torrejonu (*Torrejon Satellite Centre*). S tem so demonstrirali svojo namero, da bi organizaciji dali sposobnost samostojnega posredovanja v mednarodnih situacijah. Izkušnja iz operacije Puščavski vihar jim je dala nedvoumno vedeti, da brez satelitske

tehnologije ni mogoče upravljati s sodobnimi krizami (Molard, 1998). »Center so slovesno odprli aprila 1993, stalno telo /.../ ZEU pa je postalo maja 1995« (Villadsen, 2001). Štiri leta po slovesnem odprtju so, na ministrskem srečanju v Parizu 1997, Satelitski center v Torrejonu razglasili za operativen. 10. novembra 1999 je Tehnološki in zračno-vesoljski odbor ZEU (*Technological and Aerospace Committee*) postavil časovni potek transformacije Satelitskega centra v obrambne strukture EU, kot je bilo zapisano v Deklaraciji iz Kölna (Villadsen, 2001). Julija 2001 pa je Satelitski center, skupaj z Inštitutom za varnostne študije, tudi uradno postal del EU (Haine, 2003: 4). Uradno jih je ustanovil Evropski svet za skupne operacije (*European Council Joint Actions*).

Oberson (1998) in Molard (1998) trdita, da Satelitski center predstavlja edinstveno telo, ki v svetu nima primerjave. »Predstavlja prvo, resnično evropsko obveščevalno zmogljivost« (Müller-Wille, 2003b). Z ustanovitvijo Satelitskega centra je ZEU ustanovila tudi dve komplementarni telesi: Obveščevalno sekcijo (*Intelligence Section*) in Situacijski center (*Situation Centre*). Obe telesi sta kasneje, z inkorporacijo ZEU v EU, tako kot Satelitski center, postali sestavni del EU. Namen te nove strukture ni bil tekmovati s službami držav članic, ampak okrepiti sodelovanje z njimi. Prvič v zgodovini se je pojavilo stalno mesto, kjer so evropske države lahko sodelovale na obveščevalnem področju.

Danes predstavlja Satelitski center EU agencijo Sveta EU, katere namen je izkoriščanje in produciranje informacij, pridobljenih s pomočjo satelitskega opazovanja Zemlje, vse z namenom podpore Skupne zunanje in varnostne politike. (<http://www.eusc.org/html/centre.html>, 9.4.2005)

Glavna naloga Satelitskega centra EU je torej podpora Skupni zunanji in varnostni politiki, s poudarkom na Evropski varnostni in obrambni politiki. V skladu s svojimi nalogami zagotavlja informacije EU, državam članicam, Komisiji, tretjim državam in mednarodnim organizacijam. Podpira naslednje aktivnosti:

- Splošni varnostni nadzor.
- Petersberške naloge:
 - podpora humanitarnim in reševalnim operacijam,
 - podpora operacijam vzdrževanja miru,

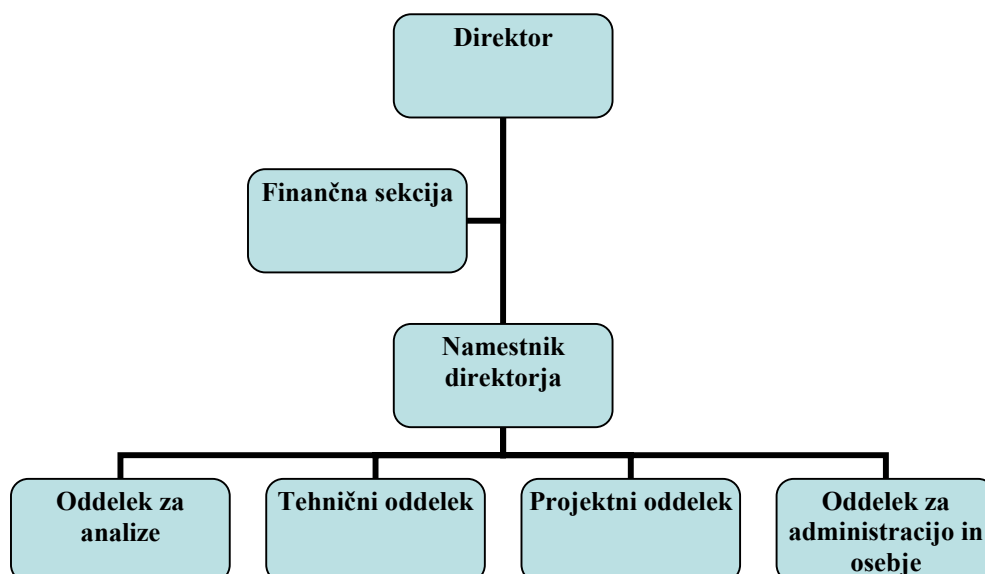
- krizno upravljanje, vključno z vsiljevanjem miru.
- Preverjanje izpolnjevanja pogodb.
- Nadzor nad širjenjem orožja.
- Pomorski nadzor.
- Nadziranje okolja (vključno z naravnimi in s človeškimi nesrečami).

Za doseg te ciljev Satelitski center uporablja informacije, zbrane s pomočjo satelitov. Na tak način pridobljene informacije omogočajo neomejen vpogled na vsak košček zemeljskega površja in so popolnoma v skladu z mednarodnim pravom (http://www.eusc.org/html/centre_mission.html, 9.4.2005). Zagotavljajo zgodnje opozarjanje pred potencialnimi krizami in tistim, ki sprejemajo politične odločitve, omogočajo sprejetje ustreznih ukrepov za preprečitev eskalacije kriz. Na ta način pripomore, da se varnostno tveganje ne spremeni v grožnjo varnosti. V kolikor do eskalacije krize vendarle pride, pa s svojimi informacijami prispeva k upravljanju krize ali konflikta in nudi podporo civilno-vojaškim operacijam.

Satelitski center je sestavljena iz Direktorata, ki nadzira štiri oddelke in eno sekcijo. Direktorat je sestavljen iz direktorja in njegovega namestnika. Namestnik direktorja podpira direktorja pri upravljanju njegovih nalog.

(http://www.eusc.org/html/centre_organisation.html, 9.4.5005)

Slika 3: Organizacijska struktura Satelitskega centra EU

Vir: http://www.eusc.org/html/centre_organisation.html (9.4.2005).

Ekipa Satelitskega centra EU je sestavljena iz 68 nacionalnih strokovnjakov, ki prihajajo iz večine od 25 držav članic EU. Gre za strokovnjake, s široko paleto izkušenj iz najrazličnejših področij⁸, tesno povezanih z nalogami in aktivnostmi centra. Center zaposluje strokovnjake tudi na začasni bazi. Gre za osebje Komisije ali nacionalnih varnostnih struktur, ki so začasno premeščeni v Satelitski center. To osebje je zaposleno za dobo, ki ne presega enega leta. V tem obdobju se seznanijo z aktivnostmi in delovanjem centra. Tak način izobraževanja je omogočen tudi za osebje tretjih držav, ki so podpisale Aneks Evropskega sveta za skupne operacije. Center lahko občasno, na podlagi posebnih zahtev, zaposli tudi začasno osebje. (http://www.eusc.org/html/centre_organisation.html, 9.4.2005)

Čeprav je ime centra 'satelitski', pa kot tak ne poseduje nobenega satelita. Podatke pridobiva iz komercialnih satelitov, jih nato obdela in pošlje Svetu EU, pred vključitvijo v EU pa Svetu ZEU. Na izrecno zahtevo analize pošlje tudi posameznim državam članicam. Villadsen (2001) navaja, da je leta 1998 center 40 odstotkov slikovnih informacij pridobil iz francoskih satelitov SPOT 1 in 2, 20 odstotkov iz indijskega satelita IRS-1C, 17 odstotkov iz Heliosa 1 in 15 odstotkov iz ruskih satelitov. Center pridobiva informacije tudi iz satelitov ERS-1 in 2, ki sta v lasti Evropske vesoljske agencije (*European Space Agency*), iz ameriškega Landsata 4 in 5 ter kanadskega Radarsata.

Villadsen (2001) pravi, da je sprejemanje odločitev v krizah, ki so se pojavile sredi devetdesetih let na Balkanu in v Afriki, zahtevalo vedno več satelitskih posnetkov. Tako so npr. posnetki Satelitskega centra pomagali oceniti smer gibanja beguncev v primeru krize v Centralni Afriki. Kljub naporom so politične omejitve centru preprečevale, da bi opravljal lastne naloge. Lahko je samo zagotavljal informacije o kriznih žariščih, ki jih je kot take prepoznal Svet ZEU. Leta 1997 so ministri ZEU centru podelili splošno nadzorstveno nalogo. Od takrat naprej je lahko naročal satelitske posnetke, ki jih ni potreboval v danem trenutku. S takšnimi posnetki je začel graditi bazo podatkov, uporabno za primer kriz v prihodnosti. Po spremembah iz leta 1997 se je koristnost Satelitskega centra bistveno povečala. Povečala se je tudi njegova hitrost in izkušnost. Pregled zemeljske površine velikosti 60 krat 60

⁸ Takšna področja so slikovne analize, razne raziskave, informatika ipd.

kilometrov, ki je prej trajal 13 ur, je bil po novem opravljen v dveh. Center je razvil zavarovano digitalno povezavo s poveljstvi takratne ZEU v Bruslju in s 13 državami članicami. Učinkovitost centra je močno povečala tudi 1-metrška ločljivost posnetkov, ki jih je začel dobivati od ZDA.

Villadsen (2001) nadaljuje, da je kljub vsem pridobitvam skupna koristnost Satelitskega centra EU precej omejena. Satelitske obveščevalne informacije se lahko uporabljajo zgolj kot ozadje, ki osvetli informacije, zbrane iz drugih virov. Ker center ne poseduje lastnih satelitov, prav tako ne more jamčiti, da bo zahtevane posnetke tudi dejansko dobil v trenutku, ko jih bo potreboval. Čas, ki ga zahteva obdelava satelitskih posnetkov, je v razmerah hitrega razvijanja kriz občutno predolg. Da se pripravi podrobno poročilo, je namreč potreben kar celoten teden.

Čeprav Satelitski center nima ekskluzivnih zmogljivosti, producira obveščevalne informacije, ki jih večina držav na nacionalni ravni ni zmožna. Molard (1998) pravi, da »imajo poročila, ki ji pripravi Satelitski center EU, edinstveno vrednost in politični pomen«. Situacijo opišejo iz kolektivnega vidika in na ta način pridobljenim informacijam dodajo novo vrednost.

5.2.2.3 Europol

Pogodba o EU iz Maastrichta je podala temelje za ustanovitev Europola, ki je bila izvedena februarja 1992. Europol ima sedež v Haagu na Nizozemskem. Začasno je začel delovati 3. januarja 1994, in sicer kot Europolova služba za droge, katere namen je bil boj proti trgovini s prepovedanimi drogami. Postopoma so se njegove pristojnosti širile na druga pomembna področja kriminalitete. S 1. januarjem 2002 so se njegova pooblastila razširila na obravnavanje vseh resnih oblik mednarodnega kriminala, kot so navedene v Prilogi Konvencije o Europolu. Konvencijo o Europolu so ratificirale vse države članice in je začela veljati 1. oktobra 1998. Po sprejetju več pravnih aktov, povezanih s Konvencijo, je Europol 1. julija 1999 začel v celoti opravljati svojo dejavnost.

(http://www.europol.eu.int/index.asp?page=facts_sl&language=sl#, 9.4.2005)

V današnji obliki Europol predstavlja organizacijo EU za kazenski pregon, ki obravnava informacije o kaznivih dejanjih. Njegov namen je izboljšati učinkovitost in sodelovanje med pristojnimi organi držav članic pri preprečevanju in v boju proti hudim oblikam mednarodnega organiziranega kriminala in terorizma. Podpira kriminalistične preiskave, ki jih vodijo nacionalne oblasti in išče povezave med resnimi kriminalnimi dejanji v različnih državah. Podporo izvaja s svojim strokovnim znanjem, s kapacitetami za analizo in z obsežno bazo podatkov. (Müller-Wille, 2003b)

V Konvenciji o Europolu (The Convention on the establishment of a European Police Office, 1995) piše, da Europol podpira dejavnosti kazenskega pregona v državah članicah predvsem v boju proti:

- terorizmu;
- nedovoljenemu prometu s prepovedanimi drogami;
- nedovoljenemu prometu z radioaktivnimi in jedrskimi snovmi;
- nedovoljenim mrežam ilegalnega priseljevanja;
- ponarejanju denarja (eura) in drugih plačilnih sredstev;
- pranju denarja;
- trgovini z ljudmi;
- nedovoljeni trgovini z motornimi vozili.

Druge prednostne naloge Europola vključujejo kazniva dejanja zoper ljudi, finančni kriminal in kibernetško kriminaliteto. To velja, kadar je vpletena organizirana kriminalna združba in sta prizadeti dve ali več držav članic. (The Convention on the establishment of a European Police Office, 1995)

Europol izvaja podporo z naslednjimi dejavnostmi:

- V skladu z nacionalno zakonodajo poenostavlja izmenjavo informacij med Europolovimi uradniki za zvezo. Države članice imenujejo uradnike za zvezo v Europol, kot predstavnike svojih nacionalnih organov pregona.
- Zagotavlja operativno-analitično podporo dejavnostim držav članic.

- Pripravlja strateška poročila (npr. ocene ogroženosti) in analize kaznivih dejanj na podlagi podatkov in obveščevalnih informacij, pridobljenih od držav članic ali tretjih strani.
- Zagotavlja strokovno znanje in izkušnje ter tehnično podporo pri preiskavah in operacijah znotraj EU, pod nadzorom in pravno pristojnostjo zadevnih držav članic.

Poleg naštetega Europol uveljavlja še tehnike analize kaznivih dejanj in spodbuja poenotenje preiskovalnih tehnik v državah članicah.

(http://www.europol.eu.int/index.asp?page=facts_sl&language=sl#, 9.4.2005)

Europol je odgovoren Svetu ministrov za pravosodje in notranje zadeve in kot tak ne predstavlja središča za izmenjavo informacij med obveščevalnimi službami. Svet je odgovoren za usmerjanje in nadzor Europola. V Svetu ministrov so predstavniki iz vseh držav članic, zahteva po soglasnem sprejemanju odločitev pa zagotavlja demokratičen nadzor Europola.

(http://www.europol.eu.int/index.asp?page=facts_sl&language=sl# 9.4.2005).

Ker se mednarodni organizirani kriminal ne ustavi na meji, je Europol izboljšal tudi mednarodno sodelovanje na področju pregona. Podpisal je mnoge dvostranske operativne in strateške sporazume s številnimi državami in z mednarodnimi organizacijami.⁹

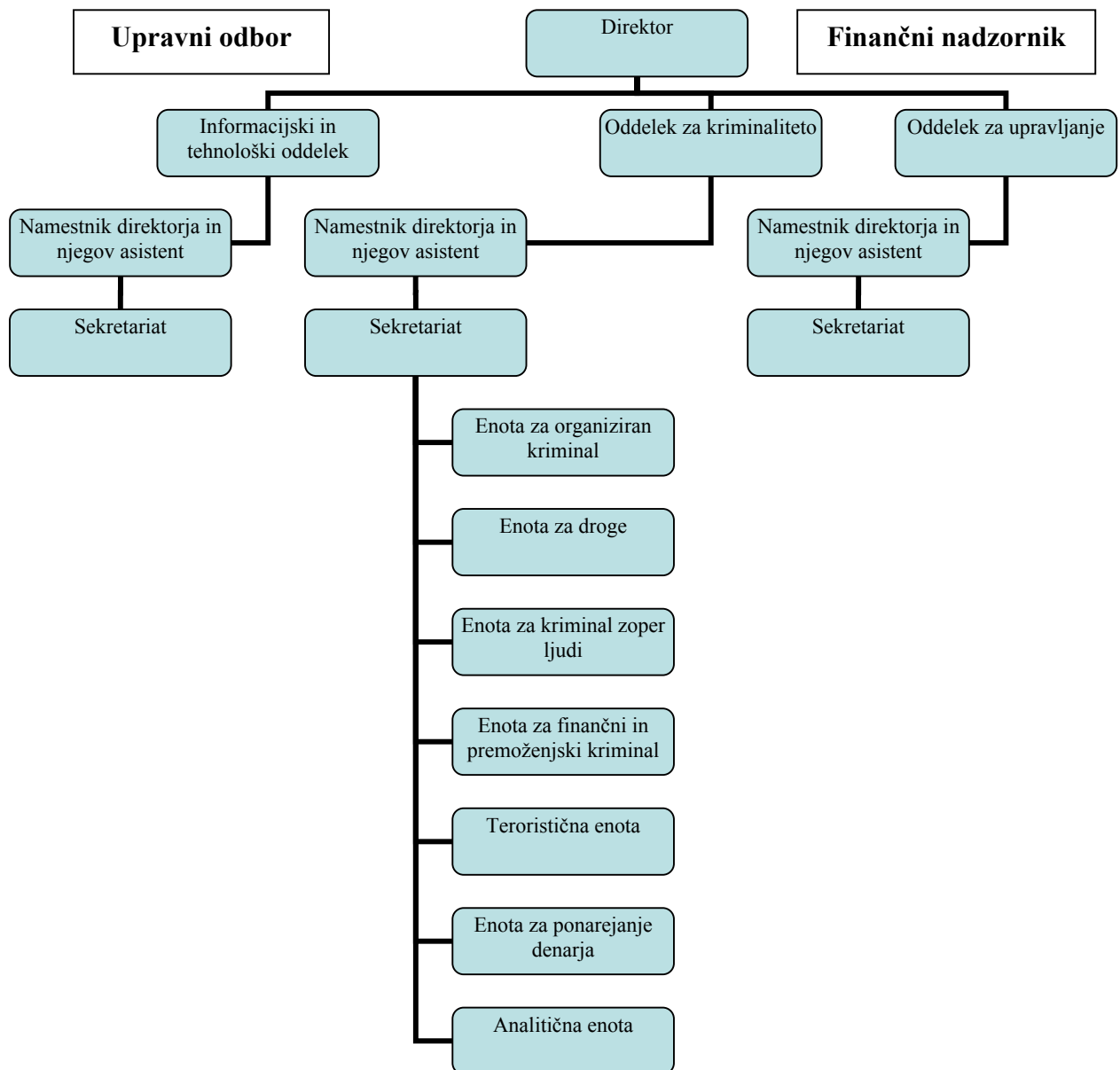
(http://www.europol.eu.int/index.asp?page=facts_sl&language=sl#, 9.4.2005)

Müller-Wille (2004: 26-27) pravi, da Europol igra svojo vlogo na področju izmenjave kriminalističnih in do določene mere tudi varnostnih obveščevalnih podatkov. Europol kombinira informacije, pridobljene iz različnih držav in pripravlja svoje analize zbranih informacij. Na ta način ugotavlja zaznane vzorce in povezave med različnimi kriminalnimi dejavnostmi ter sprejema odločitve, ki bi pripomogle v boju proti kriminalu. Vendar se je potrebno zavedati, da nacionalne službe na Europol niso prenesle nobenih odgovornosti. Nacionalne službe še zmeraj ostajajo edine, ki so

⁹ Evropsko centralno banko, Evropsko komisijo, Evropskim uradom za boj proti goljufijam, Eurojustom, Evropskim centrom za spremljanje drog in zasvojenosti z drogami, Interpolom, Uradom Združenih narodov za droge in kriminal, Svetovno carinsko organizacijo, ...

odgovorne za zagotavljanje ustrezne obveščevalne podpore. Slednje se same odločajo, ali bodo Europolu posredovale podatke in ali bodo uporabile njegovo pomoč ter upoštevale njegova priporočila. Europol tako predstavlja prosto izbiro, ki jo države članice lahko uporabijo ali pa tudi ne.

Slika 4: Organizacijska struktura Europola

Vir: <http://www.europol.eu.int/index.asp?page=orgchart> (9.4.2005).

Velik problem Europola je, da nima vzpostavljenih povezav z ostalimi tremi obveščevalnimi strukturami EU. Razlog tiči v dejstvu, da so ostale tri strukture v pristojnosti Skupne zunanje in varnostne politike, Europol pa je lociran v tretjem

stebri. Tako je izmenjava kriminalističnih in varnostnih obveščevalnih informacij popolnoma izolirana od ostalih vej. Deloma je to tudi razumljivo, saj se Europol osredotoča na varnost znotraj teritorija EU, medtem ko se Skupna zunanja in varnostna politika osredotoča na dogajanje zunaj njega. (Müller-Wille, 2004: 36)

»Za razliko od ostalih obveščevalnih struktur¹⁰ /.../,« pravi Müller-Wille (2004: 34) »so tisti, ki Europolu zagotavljajo obveščevalne informacije, identični njegovim glavnim prejemnikom. To so nacionalne obveščevalne službe.« Zaradi omenjenega razloga pogosto prihaja do podvajanja. Europol tako ne more razbremeniti nacionalnih služb, niti proizvesti nečesa, česar nacionalne službe ne poskušajo proizvesti same. Ker nacionalne službe nosijo polno odgovornost za izvajanje obveščevalne dejavnosti, ki je ključna za zagotavljanje nacionalne varnosti, se ne morejo zanašati na Europol. Nacionalne službe Europolu ne morejo naprtili odgovornosti za njegovo delovanje, zato za obveščevalno izmenjavo raje uporabljajo ustaljene bilateralne in multilateralne povezave. To Europolu preprečuje, da bi razvil svoje polne potencialne. Edini način, na katerega lahko Europol doda vrednost informacijam, ki so jih posredovale nacionalne službe, je ta, da skupaj pritegne najboljše strokovnjake in pripravi boljše analize, kot so jih sposobne nacionalne službe same. Toda brez ustreznega vložka s strani držav članic je to nemogoče. (Müller-Wille, 34-35)

5.2.2.4 Združeni situacijski center

Leta 2002 je bil znotraj Generalnega sekretariata (*Secretariat General*) ustanovljen Združeni situacijski center (<http://www.geocities.com/paginadeasr/sitcen.htm>, 15.4.2005). Center naj bi pomagal uresničevati nadzorovalno funkcijo novih politično-varnostnih teles (Missiroli, 2004: 67). Müller-Wille (2004: 29-34) pravi, da je bil Center ustanovljen v namene izvajanja zunanje obveščevalne dejavnosti. Ustanovil ga je Visoki predstavnik za Skupno zunanjo in varnostno politiko, kateremu je tudi odgovoren.

¹⁰ Tu mislim na Sektor za obveščanje Vojaškega štaba EU, Satelitski center EU in Združeni situacijski center.

Sprva je bil Situacijski center sestavljen iz predstavnikov Sektorja za obveščanje in Enote za načrtovanje politik in zgodnje opozarjanje (*Policy Planning and Early Warning Unit – PPEW*), katere glavna naloga je bila priprava dnevnih poročil o trenutni situaciji v svetu. Müller-Wille (2004: 29) nadaljuje, da je sedem držav članic EU v center premestilo po enega svojega obveščevalnega analitika.¹¹ Poleg sedmih analitikov je bil center sestavljen še iz dveh diplomatov iz Enote za načrtovanje politik in zgodnje opozarjanje ter treh častnikov iz Vojaškega štaba EU. Od slednjih treh sta dva prihajala iz Sektorja za obveščanje in eden iz Sektorja za operacije (*Operations Division*). Ambicije centra so narasle, kljub temu, da so bile njegove človeške kapacitete omejene. Tako je začel pripravljati dnevna poročila o splošni situaciji v različnih regijah in ocenjevati grožnje varnosti, vse v okviru Evropske varnostne in obrambne politike.

Z večjimi pričakovanji so se povečale tudi potrebe po informacijah. Tako je center začel pridobivati obveščevalne informacije od Vojaškega štaba EU, preko analitikov pa tudi od nacionalnih obveščevalnih služb. Poleg tega je začel dobivati diplomatska poročila in druge ne-obveščevalne informacije. Vsakodnevno je začel dobivati poročila različnih, tudi visokih, predstavnikov Evropske komisije. Občasno so tudi zunanji ministri držav članic EU centru poslali določena poročila (Müller-Wille, 2004: 29). Kot rezultat naštetega je Združeni situacijski center postal točka, kjer se nacionalne obveščevalne informacije in druge civilne informacije zbirajo ter sintetizirajo v namen ocenjevanja trenutne situacije in izvajanja zunanje obveščevalne dejavnosti. (*The new challenges facing European intelligence, 2002*)

Danes Situacijski center svoja poročila posreduje Političnemu in varnostnemu odboru (*Political and Security Committee – PSC*), Visokemu predstavniku za Skupno zunanjo in varnostno politiko, Vojaškemu štabu EU, Vojaškemu odboru EU in Enoti za načrtovanje politik in zgodnje opozarjanje. Preko Političnega in varnostnega odbora lahko do produktov centra pridejo tudi države članice in Komisija za zunanje odnose Generalnega direktorata (*Directorate General External Relations – DG RELEX*). Komisija za zunanje odnose ima tako dostop do obveščevalnih informacij Sektorja za obveščanje Vojaškega štaba EU in Združenega situacijskega centra.

¹¹ To so bile Francija, Nemčija, Italija, Nizozemska, Španija, Švedska in Velika Britanija.

Poročila, ki jih dobi od obeh obveščevalnih služb, bodisi neposredno posreduje Evropski komisiji bodisi ji svetuje na podlagi prejetih obveščevalnih informacij. (Müller-Wille, 2004: 29)

»Za razliko od ostalih enot Generalnega sekretariata Združeni situacijski center ni bil ustanovljen na podlagi odločitve Sveta EU, ampak na iniciativo Visokega predstavnika za Skupno zunanjo in varnostno politiko« (Müller-Wille, 2004: 29; 2003a: 5). Posledično je tudi nalaganje obveznosti in nadzor nad centrom v njegovi pristojnosti. Splošno usmeritev za delovanje centra določi v sodelovanju s Komisijo za zunanje odnose Generalnega direktorata, temelji pa na podlagi globalnega pregleda, ki ga Svet EU pripravi vsakih šest mesecev. Center prilagaja svoje delovanje glede na trenutni razvoj dogodkov, lahko pa tudi na lastno iniciativo pripravlja poročila.

Leta 2004 je Situacijski center naredil korak naprej. Analitikom za področje zunanje obveščevalne dejavnosti so se pridružili še tisti iz notranjih obveščevalnih služb. Tako imamo prvič v Bruslju, v Združenem situacijskem centru, integrirano skupino analitikov iz zunanjih in notranjih obveščevalnih služb, ki skupaj ocenjujejo grožnje varnosti (Gijs de Vries, 2005). Ta model organiziranja je dokončno začel delovati leta 2005. (<http://www.geocities.com/paginadeast/sitcen.htm>, 15.4.2005). »Predstavlja nekakšen odgovor na klice po Evropski obveščevalni službi«.

(<http://www.euractiv.com/Article?tcmuri=tcm:29-136504-16&type=News>, 15.4.2005)

Dokaj očitno je, da je bil Združeni situacijski center prvotno ustanovljeno z namenom zagotavljanja obveščevalne podpore Visokemu predstavniku za Skupno zunanjo in varnostno politiko. Ker je zunanja politika EU globalna v svojem obsegu, Visoki predstavnik potrebuje obveščevalno podporo, katere obseg pokriva celotno mednarodno skupnost. Takšne podpore nacionalne obveščevalne službe ne morejo zagotoviti. Le redke nacionalne obveščevalne službe s svojim delovanjem pokrivajo celotni svet, pa še tiste, ki to počno, se primarno osredotočajo na naloge, ki jim jih zastavlja nacionalna oblast. V kolikor bo Združeni situacijski center pridobival obveščevalne informacije od vseh držav članic EU, bo lahko obveščevalno pokrnil ves svet. Seveda je potrebno pridobljenim informacijam odstraniti nacionalno noto in jih obdelati na način, da ustrezajo potrebam Visokega predstavnika in drugih

uporabnikov. Center ne pripravlja svojih poročil ekskluzivno za Visokega predstavnika. Identična poročila dobijo tudi številni drugi, ki sprejemajo odločitve znotraj strukture Evropske varnostne in obrambne politike ter na ta način tudi Evropska komisija in države članice. To prispeva k harmonizaciji njihovega poznavanja trenutne situacije in tako vpliva na oblikovanje skupne politike znotraj drugega stebra. (Müller-Wille, 2004: 34)

Müller-Wille (2004: 34) pravi, da države rade vodijo svojo zunanjo politiko ob podpori drugih držav. Ker EU predstavlja okvir za oblikovanje skupne politike, so države članice zainteresirane, da Situacijski center izdaja poročila, ki se skladajo z informacijami, na katerih temelji njihova zunanjepolitična pozicija. Iz tega razloga bodo države centru po vsej verjetnosti pošiljale obveščevalne informacije, ki podpirajo njihove interese. Obstaja torej verjetnost, da center pridobi zavajajoče informacije. Takšni poskusi manipulacije bi odvrčali države od pošiljanja obveščevalnih informacij centru. V kolikor pa se bodo države zavedale pomena Združenega situacijskega centra, bo le ta produciral uravnotežena in kritična poročila.

5.2.3 Predlog za oblikovanje obveščevalnega omrežja EU

V današnjem času različne nacionalne obveščevalne službe in obveščevalne strukture EU izmenjujejo informacije predvsem na bilateralni bazi. Takšne povezave ne potekajo preko skupnega omrežja, ki bi povezovalo vse strukture znotraj EU. Celo povezave med nacionalnimi službami in strukturami EU potekajo po bilateralnih povezavah. Zato Müller-Wille (2004: 40) trdi, da bi ustanovitev skupnega omrežja, ki bi službam in strukturam omogočalo komuniciranje druge z drugo, pospešilo izmenjavo obveščevalnih informacij.

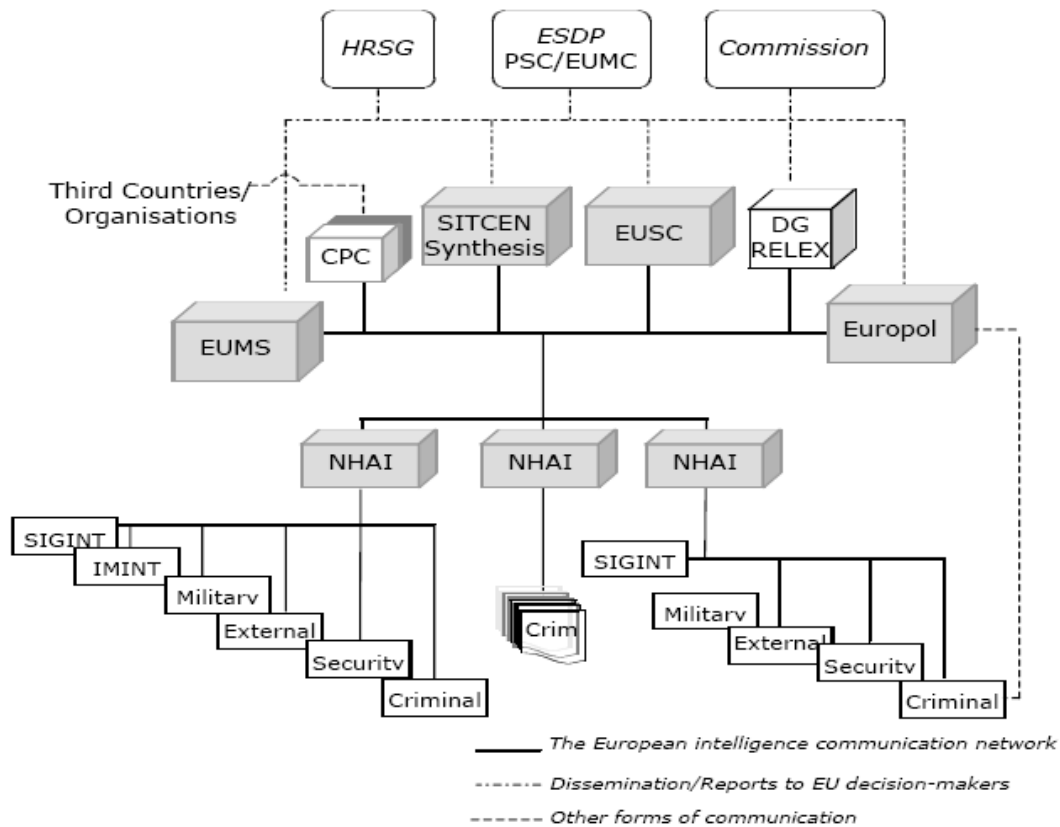
»Takšno obveščevalno /.../ omrežje bi zadovoljilo obstoječe zahteve in potrebe po komuniciranju« (Müller-Wille, 2004: 40). Potreba po izmenjavi obveščevalnih informacij je vedno obstajala in bo obstajala tudi v prihodnosti, ne glede na to, ali bo takšno omrežje vzpostavljeno ali ne. Omejena izmenjava obveščevalnih informacij sicer že obstaja, vendar je zelo zapletena in deluje nezadovoljivo. Takšno omrežje pa predstavlja možno rešitev iz nastale situacije. Dejstvo je, da trenutno nobeno omrežje

ne povezuje vseh obveščevalnih služb in struktur, ki bi morale sodelovati z namenom izpolnjevanja lastnih nalog in nudenja obveščevalne podpore EU. Kot takšno bi omrežje pospešilo izmenjavo informacij in tako izboljšalo sposobnost služb in struktur za proizvodnjo in dostavljanje ustrezne obveščevalne podpore njihovim uporabnikom. Povečana obveščevalna izmenjava bi povečala kakovost in količino zbranih informacij, kar bi se odrazilo v boljšem zaznavanju groženj varnosti in ocenjevanju trenutne situacije. Kontinuirana izmenjava obveščevalnih informacij bi povečala možnosti za skupni evropski odgovor na določene grožnje varnosti. Res je, da se oblikovanje omrežja avtomatično ne rezultira v usklajenem dojemljanju groženj. Poveča pa se verjetnost, da bodo države sprejele neke skupne poglede na nastalo situacijo in da bodo protiukrepi različnih držav koordinirani.

Postavlja se vprašanje, kako naj bi bile povezave med obveščevalnimi službami in strukturami regulirane in kako naj bi bilo Evropsko obveščevalno omrežje organizirano. Müller-Wille (2004: 41) pravi, da EU ne more in tudi noče regulirati izmenjave med nacionalnimi službami. Lahko pa pospeši komuniciranje in definira pravila delovanja za strukture EU. Tako naj bi omrežje povezovalo vse obveščevalne strukture EU in jim omogočilo izmenjavo informacij z nacionalnimi službami. V kolikor bo omrežje premišljeno strukturirano, bo omogočalo tudi osnovo za bilateralno povezovanje med nacionalnimi službami in morda celo izmenjavo na nacionalnem nivoju. Tudi tretje države in organizacije, najverjetneje ZDA, zveza NATO in države kandidatke za vstop v EU, morajo imeti možnosti za izmenjavo informacij v Evropskem obveščevalnem omrežju in preko njega.

Velik problem pri oblikovanju takšnega omrežja predstavlja standardizacija. Tu ne gre samo za tehnične specifikacije, ampak tudi za klasifikacijo in predpise za varovanje podatkov. Potrebno se je sporazumeti glede standardov, da bo izmenjava med službami in strukturami sploh možna. Pri definiranju metod, formata in vsebine prenosa informacij mora EU sodelovati z že omenjenimi tretjimi državami in organizacijami. To bi namreč dodatno spodbudilo izmenjavo in sodelovanje s takimi državami in organizacijami (Müller-Wille, 2004: 41-42)

Slika 5: Evropsko obveščevalno omrežje

Vir: Müller-Wille, Björn (2004) For our eyes only? Shaping an intelligence community within EU.

Müller-Wille (2004: 42-44) navaja štiri možne poti komuniciranja znotraj Evropskega obveščevalnega omrežja:

- od nacionalnih obveščevalnih služb k obveščevalnim strukturam EU in med nacionalnimi obveščevalnimi službami;
- med obveščevalnimi strukturami EU;
- od obveščevalnih struktur EU k drugim telesom EU in nacionalnim oblastem;
- med obveščevalnimi strukturami EU in službami ter strukturami tretjih držav in organizacij.

Evropsko obveščevalno omrežje mora dovoljevati obveščevalnim strukturam EU izmenjavo informacij z nacionalnimi obveščevalnimi službami. Idealno bi bilo, če se bi v vsaki državi vzpostavil Osrednji nacionalni obveščevalni organ (*National High Authority of Intelligence – NHA1*), znotraj katerega bi obstajal določen podorgan,

namenjen za izvajanje sodelovanja. Podoben bi bil Združenemu obveščevalnemu odboru v Veliki Britaniji. Osrednji obveščevalni organ bi moral skrbeti tako za nacionalno, kot tudi za internacionalno obveščevalno koordinacijo in sodelovanje. Ni nujno, da bi tak organ bdel nad vsemi kontakti, ki bi jih nacionalne službe imele z evropskimi obveščevalnimi strukturami. Vsaka država bi se sama odločila, v kakšnem obsegu bo uporabljala koristi, ki jih ji ponuja omrežje. Odločila bi se tudi, ali bo ohranila neposredne povezave med Sektorjem za obveščanje in nacionalnimi vojaškimi obveščevalnimi službami ter Europolom in nacionalnimi kriminalnimi in varnostnimi obveščevalnimi službami. (Müller-Wille, 2004: 43; 2003a: 10-11)

Ohraniti je potrebno relativno odprt tok informacij med obstoječimi strukturami Skupne zunanje in varnostne politike.¹² Europol, ki se nahaja v tretjem stebru, se mora preko omrežja povezati z drugim stebrom. Seveda mora Europol pred izmejšavo informacij iz svojih poročil odstraniti podrobnosti, ki bi lahko ogrozile potek kriminalistične preiskave v državi članici ali tretji državi. To mora narediti tako, da ne okrne same obveščevalne vrednosti poročila. (Müller-Wille, 2004: 43; 2003a: 11)

V zvezi z izmenjavo informacij z drugimi telesi EU trenutna ureditev ustreza potrebam. Ti uporabniki ne potrebujejo posebnega organa v Evropskem obveščevalnem omrežju. Obveščevalne strukture EU zagotavljajo obveščevalno podporo tem uporabnikom v obliki zaključnih poročil in analiz. Edino Evropska komisija bi morala biti povezana v omrežje, glede na to, da predstavlja enega glavnih virov informacij. Kot točka kontakta bi se lahko uporabila Komisija za zunanje odnose Generalnega direktorata. Tisti, ki sprejemajo politične odločitve v prvem stebru, pa bi lahko dobivali samo selekcionirane informacije, in sicer preko ločenega podomrežja. (Müller-Wille, 2004: 43-44; 2003a: 11-12)

Povsem jasno je, da so odnosi z ZDA in zvezo NATO za EU izredno pomembni. V preteklosti je EU pri organiziranju obveščevalne izmenjave med strukturami Evropske varnostne in obrambne politike in zavezništvom upoštevala ureditev zveze NATO. Pri definiranju tehničnih standardov Evropskega obveščevalnega omrežja mora EU paziti na to, da izmenjava z zvezo NATO in ZDA ni ogrožena. Dobro bi bilo, da bi

¹² To so Satelitski center EU, Združeni situacijski center in Sektor za obveščanje Vojaškega štaba EU.

omenjene in druge tretje strani vključili v diskusije o pripravi takšnega omrežja. Zavedati se je pa potrebno, da dostop tretjih strani v omrežje lahko povzroči resne politične probleme. Obveščevalna skupnost EU bi bila močno zaskrbljena zaradi možnosti prestrezanja informacij. Za izmenjavo obveščevalnih informacij s tretjimi stranmi je potrebno znotraj omrežja oblikovati osrednjo točko za izmenjavo (*Central Point of Contact – CPI*). Ta točka bi olajšala ohranjanje trenutnih dogovorov o izmenjavi, ki veljajo med EU in zavezništvom. Osrednja točka za izmenjavo bi predstavljala stično točko za izmenjavo obveščevalnih informacij med fizično ločenimi omrežji. (Müller-Wille, 2004: 44; 2003a: 112-13)

5.2.4 Prihodnost obveščevalnega sodelovanja v EU

»Brez vzajemnega zaupanja med državami EU Skupna zunanja in varnostna politika ne bo prišla daleč« (Grant, 2000). Ta trditev še posebej drži za področje obveščevalnega sodelovanja. Na področju obveščevalne dejavnosti v EU nasploh je napredek odvisen predvsem od dobre volje držav članic. S tem, ko so se države EU odločile, da oblikujejo evropsko vojsko, so se v bistvu zavezale tudi k oblikovanju ustreznih obveščevalnih kapacitet. Vojska brez obveščevalne podpore je namreč povsem nekoristna. Krčenje varnostnih in obrambnih proračunov se je odrazilo tudi v sredstvih, namenjenih obveščevalnim službam. Odprava podvajanja nalog med obveščevalnimi službami in tesnejše sodelovanje med njimi pa se ponuja kot rešitev. Oblikovanje centralizirane obveščevalne politike zmanjšuje verjetnost manipuliranja in nacionalne pristranskosti. (Baker, 2001: 22)

Zavedati se je potrebno, da varnostna politika EU ne podpira širitve obstoječih obveščevalnih struktur EU, niti ne podpira prenosa odgovornosti za zagotavljanje obveščevalne podpore iz nacionalnega na evropski nivo. Kar EU potrebuje, so močnejše obveščevalne strukture EU, okarakterizirane z večjim sodelovanjem z nacionalnimi službami. (Müller-Wille, 2004: 45)

5.3 OBVEŠČEVALNO SODELOVANJE V ZVEZI NATO

5.3.1 Zgodovinsko ozadje

S podpisom Severnoatlanstke pogodbe, aprila 1949, je bilo oblikovano zavezništvo za kolektivno obrambo, kot jo definira 51. člen Ustanovne listine Združenih narodov. Nastala je Organizacija severnoatlanstke pogodbe ali t.i. zveza NATO. Prvotno je k pogodbi pristopilo dvanajst držav članic.¹³ Kot piše v Priročniku o zvezi NATO (2001: 3-30) je v skladu z 10. členom pogodbe ostajalo zavezništvo odprto za včlanitev drugih evropskih držav. Tako zavezništvo danes povezuje 26 držav, med katerimi je tudi Slovenija.

Zveza NATO je bila ustanovljena predvsem zaradi strahu pred ekspanzionistično politiko Sovjetske zveze, ki je kot magnet okoli sebe privlačila socialistični družbeni in politični ureditvi naklonjene države. Tako je bil osnovni cilj zveze NATO narediti zid pred prodorom in širjenem komunistične ideologije ter varovati svobodo in varnost vseh članic s političnimi in vojaškimi sredstvi. Pojav skupnega sovražnika, materializiranega v obliki Sovjetske zveze in ostalih držav vzhodnega bloka, je poleg ostalega »povzročil izmenjavo velike količine obveščevalnih informacij o sovjetskih namelih in zmogljivostih« (Lefebvre, 2003: 529). Čeprav se je v času hladne vojne v zvezi NATO obveščevalno sodelovalo predvsem na bilateralnem področju, pa je bila v relativno kratkem času po ustanovitvi zavezništva ustanovljena struktura, ki je omogočala tudi multilateralno sodelovanje. To je bil Posebni odbor. Po izstopu Francije iz zveze NATO je politični karakter zavezništva narekoval razvoj v smeri zmanjševanja pomena multilateralne obveščevalne izmenjave (Shpiro, 2001: 14). To se je odrazilo tudi na pomenu Posebnega odbora, ki bo podrobneje opisan v nadaljevanju.

S koncem hladne vojne se je začelo obdobje korenitih sprememb v odnosu med Vzhodom in Zahodom ter v mednarodnih odnosih nasploh. Vse to je povzročilo daljnosežne spremembe v varnostnem okolju (Priročnik o zvezi NATO, 2001: 35). Tudi zveza NATO je temeljito redifinirala svoje poslanstvo in naloge. Tako se je

¹³ Belgija, Danska, Francija, Islandija, Italija, Kanada, Luksemburg, Nizozemska, Norveška in Portugalska, Velika Britanija in ZDA.

začelo obdobje intenzivnejših diplomatskih in drugih stikov z državami Srednje in Vzhodne Evrope. Ustanovitev Severnoatlantskega sveta za sodelovanje (*North Atlantic Cooperation Council – NACC*) leta 1991 in njegovega naslednika Evroatlantskega partnerskega sveta (*Euro-Atlantic Partnership Council – EAPC*) leta 1997, je prispevala k povezovanju držav zveze NATO z določenimi srednje- in vzhodnoevropskimi državami v nov posvetovalni organ. V okviru EAPC sta bila sprejeta dva pomembna dokumenta. Prvi izmed teh je govoril o vključevanju partnerskih držav v politična posvetovanja in odločanje, operativno načrtovanje ter režim poveljevanja pri prihodnjih operacijah pod vodstvom zveze NATO, v katerih bodo te sodelovale. Drugi pa navaja glavne elemente, s pomočjo katerih naj bi Partnerstvo za mir (*Partnership for Peace – PfP*) postalo bolj operativno.

Kolektivno obramba še vedno ostaja v središču zavezništva. Poudarja pa se tudi pomen novih dejavnosti na področju obvladovanja kriznih razmer in partnerstva, s katerimi si zavezništvo prizadeva okrepiti varnost in stabilnost evroatlantskega območja. (Priročnik o zvezi NATO, 2001: 42-45)

Spremenila se je tudi vloga vojaških sil znotraj zavezništva. Tako imajo vse pomembnejšo vlogo znotraj okrepljenega Partnerstva za mir, Evroatlantskega partnerskega sveta, Stalnega skupnega sveta zveze NATO in Rusije, Odbora zveze NATO in Ukrajine ter drugih forumov, oblikovanih za tesnejše sodelovanje. Vse bolj pomembni postajata njihova mirovna vloga in vloga pri obvladovanju kriznih razmer. (Priročnik o zvezi NATO, 2001: 47-50)

Celoten razvoj zveze NATO po koncu hladne vojne teži k čim tesnejšemu sodelovanju z državami Srednje in Vzhodne Evrope. Zavezništvo se zaveda, da se z novimi grožnjami varnosti ne more soočati samo in zgolj z vojaškimi sredstvi, ampak mora sodelovati tudi z drugimi državami. To vključuje tudi obe obliki mednarodnega obveščevalnega sodelovanja, bilateralno in multilateralno. Obe sta namreč ključnega pomena za uspešno soočanje s sodobnimi varnostnimi izzivi, ki se pojavljajo na širšem območju zavezništva.

5.3.2 Obveščevalna struktura v zvezi NATO

Besher (1998) pravi, da tekom zgodovine zveze NATO, obveščevalna dejavnost, za razliko od drugih aspektov obrambe, nikoli ni bila resnično integrirana v strukture zavezništva. Kljub pomanjkljivosti in omejenosti obveščevalnih elementov zveze NATO, pa je bila ta sposobna proizvajati kvalitetne in harmonizirane ocene groženj vojaške varnosti. To ji je uspevalo predvsem ob izdatni pomoči obveščevalnih skupnosti držav članic.

Znotraj zavezništva še vedno prevladuje predvsem bilateralna izmenjava obveščevalnih informacij, pravi Müller-Wille (2004: 35). Razlog za takšno stanje tiči v dejstvu, da zveza NATO nikoli ni razvila nekega osrednjega obveščevalnega organa. Ponujala je zgolj alternativo nacionalnim operacijam, brez omejevanja nacionalne avtonomije ali prenosa odgovornosti iz države na zavezništvo. Kljub vsemu pa izmenjava taktičnih obveščevalnih informacij znotraj zavezništva poteka dobro. Heisbourg (2000) in Grant (2000) trdita, da so ameriške, britanske, francoske, in nemške obveščevalne službe tiste, ki zagotavljajo glavnino informacij, potrebnih za izdelavo zavezniških poročil. Informacije, ki jih posredujejo nacionalne obveščevalne službe, so ponavadi prečiščene na način, da se občutljivi deli, ki bi lahko razkrili identiteto vira, odstranijo. V začetnem obdobju širitve zveze NATO na srednje- in vzhodnoevropske države, nekatere države znotraj zavezništva niso želele izmenjevati pomembnih obveščevalnih informacij, ker so se bale odtekanja informacij v ruske obveščevalne službe. Navkljub začetni skepsi glede širitve zavezništva pa je le to z vključitvijo držav, bivših članic Varšavskega pakta, pridobilo kvalitetne in obsežne zmogljivosti za izvajanje obveščevalne dejavnosti. Večina držav Vzhodne Evrope je namreč ekspertov na področju elektronskega vojskovanja in hkrati še nadgrajuje svoje zmogljivosti. Glavni izziv predstavljata standardizacija procedure in izgradnja sistema za komunikacijo in nadzor. Na vojaškem obveščevalnem področju zveza NATO dobro sodeluje z novimi članicami. (Aldrich, 2004: 748)

Še posebne pozornosti je bilo obveščevalno sodelovanje deležno po terorističnih napadih 11. septembra 2001. Takrat se je na zahtevo ZDA Severnoatlantski svet sporazumel, da bo okrepil tako bilateralno kot tudi multilateralno obveščevalno izmenjavo in sodelovanje znotraj zavezništva. (Fiorenza, 2001: 22)

5.3.2.1 Posebni odbor

Posebni odbor zveze NATO (*Special Committee*), poznan tudi pod imenom AC/46, predstavlja enega izmed najstarejših mehanizmov za izmenjavo obveščevalnih podatkov znotraj zavezništva. Ustanovljen je bil s strani Severnoatlantskega sveta 3. decembra 1952. Sestavljen je iz šefov varnostnih obveščevalnih služb držav članic zveze NATO. Njegova naloga je svetovati Severnoatlantskemu svetu na področju vohunstva, terorizma in drugih nevojaških groženj, ki bi lahko vplivale na varnost zavezništva in njegovih članic. Predsedovanje Posebnemu odboru poteka po načelu vsakoletne rotacije med šefi varnostnih obveščevalnih služb držav članic. Njegovo delovanje podpira Urad zveze NATO za varnost. (Lefebvre, 2003: 531)

»Vloga Posebnega odbora je še posebej narasla po 11. septembru 2001« (www.bis.cz/eng/vz2001/vz2001_8.html, 18.11.2004). Takrat je belgijsko predsedstvo Posebnega odbora ustanovilo analitično enoto. Ta naj bi zbirala in analizirala obveščevalne informacije o terorizmu, ki jih posredujejo nacionalne obveščevalne službe. Nadalje naj bi te informacije posredovala Severnoatlantskemu svetu in Generalnemu sekretarju. Tesno naj bi tudi sodelovala z vojaškimi obveščevalnimi telesi zveze NATO. Lefebvre nadaljuje (2003: 531), da je AC/46 proučeval tudi možnosti tesnejšega sodelovanja z ruskimi obveščevalnimi službami na področju boja proti terorizmu.

Kot del Akcijskega načrta 2000-2002, so se v okviru Posebnega odbora izvajala srečanja obveščevalnih služb 46 držav članic EAPC. Fokus srečanj je bil usmerjen v identifikacijo groženj s strani mednarodnega terorizma in boj zoper njega. (Lefebvre, 2003: 531-532)

V procesu širitve zveze NATO je Posebni odbor opravil številne poglobljene in natančne diskusije z obveščevalnimi službami držav, ki so bile primerne kandidatke za članstvo. Veliko izkušenj je pridobil predvsem v procesu integracije Poljske, Madžarske in Češke leta 2002. (Aldrich, 2004: 747)

5.3.2.2 Situacijski center

Situacijski center, poznan tudi kot SITCEN, spada v Sektor za obrambno načrtovanje in operacije. Ta sektor sodi v okvir odgovornosti pomočnika generalnega sekretarja za obrambno načrtovanje in operacije, ki predseduje Odboru za obrambno ocenjevanje in je podpredsednik Izvršne delovne skupine. Odbor za obrambno načrtovanje predstavlja najvišji organ zveze NATO za obrambno načrtovanje pod pristojnostjo Odbora za obrambno načrtovanje. (Priročnik o zvezi NATO, 2001: 223-224)

Situacijski center ima tri specifične naloge. To so:

- nuditi pomoč Severnoatlantskemu svetu, Odboru za obrambno načrtovanje in Vojaškemu odboru pri izpolnjevanju njihovih funkcij na področju posvetovanja,
- služiti kot središčna točka zavezništva za sprejemanje, izmenjavo in posredovanje političnih, vojaških in gospodarskih obveščevalnih in drugih informacij ter
- delovati kot vezni člen s podobnimi centri v državah članicah in na strateških poveljstvih zveze NATO.

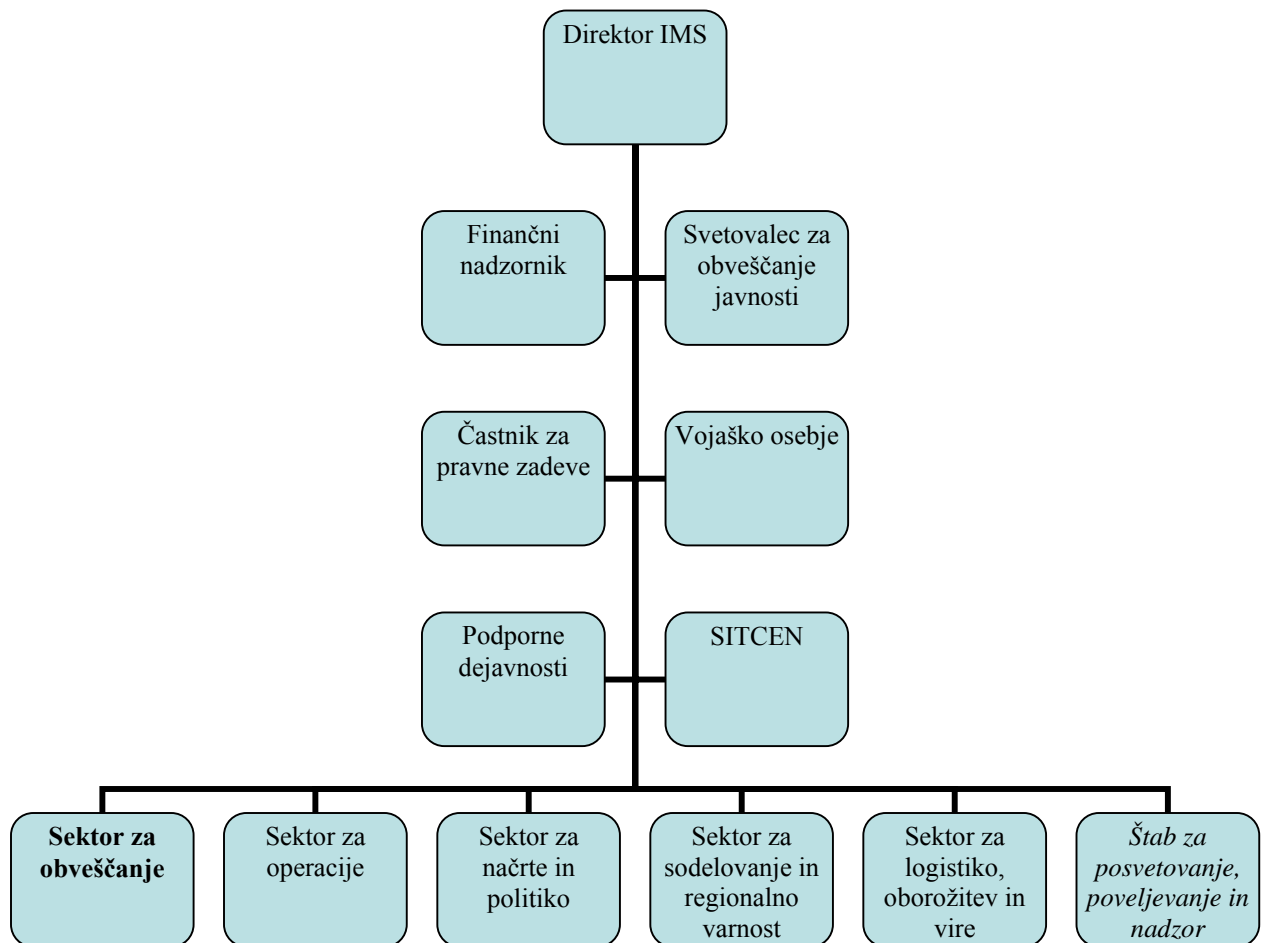
24 ur na dan spremlja politične, vojaške in gospodarske zadeve, ki so v interesu zveze NATO in njegovih držav članic. Situacijski center zveze NATO omogoča tudi hitro razširitev posvetovanj v času napetosti in kriz ter v takem obdobju vzdržuje in dopolnjuje potrebne informacije. Situacijskemu centru zagotavlja podporo Komunikacijski center ali "COMCEN". (Priročnik o zvezi NATO, 2001: 225)

5.3.2.3 Sektor za obveščanje Mednarodnega vojaškega štaba

Sektor za obveščanje predstavlja enega izmed petih sektorjev, ki jih vodijo pomočniki direktorja Mednarodnega vojaškega štaba. Ostali sektorji so: Sektor za načrte in politiko, Sektor za operacije, Sektor za sodelovanje in regionalno varnost in Sektor za logistiko, oborožitev in vire. Mednarodni vojaški štab (*International Military Staff – IMS*) vodi direktor (*Director of International Military Staff – DIMS*), ki mora biti general oziroma admiral. Izbere ga Vojaški odbor izmed kandidatov držav članic. Pod

njegovim vodstvom je Mednarodni vojaški štab pristojen za načrtovanje, ocenjevanje in priporočanje politike glede vojaških zadev, ki jih obravnava Vojaški odbor, ter za zagotavljanje uresničevanja politike in odločitev odbora v skladu z navodili. Štab je sestavljen iz osebja, ki ga tja pošljejo države članice. Podporna in administrativna dela v štabu lahko opravljajo tudi civilisti. (Priročnik o zvezi NATO, 2001: 239-241)

Slika 6: Mednarodni vojaški štab

Vir: (2001) Priročnik o zvezi NATO, Bruselj, Office of Information and Press.

V Priročniku o zvezi NATO (2001: 240-241) je zapisano, da je glavna naloga Sektorja za obveščanje Mednarodnega vojaškega štaba, da ponuja vsakodnevno obveščevalno podporo generalnemu sekretarju, Severnoatlantskemu svetu oz. Odboru za obrambno načrtovanje, Vojaškemu odboru in drugim organom zveze NATO, kot so elementi Mednarodnega vojaškega štaba, Politični odbor in Center za vprašanja širjenja orožja za množično uničevanje. Sektor ne poseduje lastnih obveščevalnih kapacitet, temveč se opira na obveščevalne službe držav članic in na

poveljstva zveze NATO. Na podlagi tovrstnega sodelovanja deluje kot osrednje koordinacijsko telo za primerjavo, ocenjevanje in posredovanje obveščevalnih podatkov znotraj sedeža zveze NATO in med njegovimi poveljstvi, agencijami, organizacijami in državami članicami. Poleg rutinskega zagotavljanja podpore osebu Sektor za obveščanje tudi upravlja in koordinira oblikovanje in posredovanje strateških obveščevalnih ocen, dokumentov o obveščevalni politiki ter osnovnih obveščevalnih dokumentov. Vzdržuje izbrane baze podatkov in storitve za digitalne obveščevalne podatke. Zadolžen je za strateške funkcije opozarjanja in obvladovanja kriznih razmer ter vzpostavljanje povezav z nacionalnimi in drugimi organi zveze NATO, ki opravljajo specializirane obveščevalne naloge in s tem povezane dejavnosti.

Sektor za obveščanje torej podpirajo države članice in poveljstva zveze NATO. Njegova dolžnost je, da so visoki organi zavezništva vedno informirani. Pomaga tudi Vojaškemu odboru pri oblikovanju vojaških nasvetov za politične organe, nudi obveščevalno podlago za usmerjanje sestava, organizacije in delovanja sil zveze NATO ter izvaja širok niz nalog v podporo obrambnim in političnim funkcijam zveze NATO.

5.3.3 Obveščevalno sodelovanje z EU

V skladu s Petersberškimi nalogami se je EU odločila, da razvije in vzdržuje lastne vojaške sile, ki bi bile sposobne izvajati vojaške operacije, kot odziv na mednarodne krize, v okoliščinah, kjer se zveza NATO kot celota ne bi vojaško angažirala. Ta odločitev krepi namero EU, da tudi z vojaškimi sredstvi podpre svojo Skupno zunanjo in varnostno politiko. Pri tem se je EU zavezala, da se bo izogibala nepotrebnemu podvajanju s strukturami zveze NATO. Da bi zagotovila ustrezno politično usmerjanje in vodenje takih operacij, se je EU odločila vzpostaviti tudi stalne vojaške in politične strukture.

Poleg naštetega se je EU odločila, da bo z zvezo NATO dosegla dogovore o medsebojnem posvetovanju in sodelovanju v primeru kriznih situacij. Namen dogovorov je bil tudi vzpostavitev ustreznega dialoga, posvetovanja in sodelovanja z

evropskimi članicami zaveznitva, ki niso članice EU, predvsem na področju vprašanj, povezanih z Evropsko varnostno in obrambno politiko ter obvladovanjem kriznih razmer. (Priročnik o zvezi NATO, 2001: 102)

Na podlagi odločitev zveze NATO in EU sta postajala njun dialog in sodelovanje vse bolj intenzivna. Na zasedanjih Evropskega sveta v Nici in Severnoatlantskega sveta v Bruslju leta 2000 so zapisali, da je bil v dialogu med obema organizacijama dosežen nadaljnji napredek. Obe organizaciji sta tako izrazili strinjanje, da bosta medsebojno sodelovali in se posvetovali pri vprašanih skupnega interesa, ki se nanašajo na varnost, obrambo in obvladovanje kriznih razmer. Takšno sodelovanje bo namreč omogočilo optimalni vojaški odgovor in prispevalo k učinkovitemu obvladovanju kriz. (Priročnik o zvezi NATO, 2001: 102)

Sodelovanje na omenjenih področjih je za sabo potegnilo tudi sodelovanje na obveščevalnem področju. Tako v Priročniku o zvezi NATO (2001: 103) piše, da so se od srede leta 2000 začele sestajati skupne ad hoc delovne skupine, ki razpravljajo o različnih varnostnih vprašanjih. Teme pogovorov so tudi postopki o izmenjavi zaupnih informacij, vključno z obveščevalnimi informacijami. Rezultat teh pogovorov je bil začasni sporazum o varnosti med organizacijama, ki ureja izmenjavo tajnih informacij. Nadaljnja prizadevanja so obrodila sadove 24. februarja 2003, ko sta George Robertson in Georgios A. Papandreou v Bruslju podpisala Sporazum med Evropsko unijo in Organizacijo Severnoatlantske pogodbe o varnosti informacij (Agreement between the European Union and the North Atlantic Treaty Organisation on the Security of Information, 2003). V pogodbi sta se strani obvezale, da se bosta dogovorili o minimalnih standardih zaščite in vzpostavili enotno proceduro izmenjave zaupnih informacij in materiala, ki je predmet te pogodbe.

V odnosih med EU in zvezo NATO ima pomembno vlogo Sistem za zbiranje in uporabo informacij z bojišča (*Battlefield Information Collection and Exploitation System – BICES*). Gre za tajno obveščevalno omrežje zveze NATO. Informacije za to omrežje ne zagotavlja zveza NATO. Posamezne države članice so tiste, ki določene dokumente lansirajo v omrežje. Slabost omrežja je, da na njega nista priključena Sektor za obveščanje in Združeni situacijski center. Probleme predstavlja dejstvo, da vse članice EU niso hkrati članice zveze NATO. Tako obstoječi dogovori

nikjer ne opredeljujejo izmenjave obveščevalnih informacij med Vojaškim štabom EU in Združenim situacijskim centrom na eni ter Mednarodnim vojaškim štabom na drugi strani. (The new challenges facing European intelligence, 2002)

5.3.4 Prihodnost obveščevalnega sodelovanja v zvezi NATO

Terorizem in ostale nove grožnje predstavljajo velik varnostni izziv vsem demokratičnim državam, tudi članicam zavezništva. Asimetrični in transnacionalni naravi novih groženj se je nemogoče zoperstaviti s tehnološko in vojaško premočjo. Države zveze NATO se strinjajo, da se lahko terorističnim napadom, kot so se zgodili 11. septembra v ZDA in 11. marca v Madridu, izognemo samo z intenzivnejšim obveščevalnim sodelovanjem. Obveščevalne službe so namreč tiste, ki so sposobne identificirati, lokalizirati in nevtralizirati očem sicer nevidne grožnje varnosti.

Glavni problem zveze NATO še vedno ostaja neobstoj osrednjega obveščevalnega organa, ki bi nadziral in koordiniral izmenjavo obveščevalnih podatkov med samimi državami članicami in med zavezništvom ter drugimi organizacijami. Cosido (2004: 2) trdi, da mora zavezništvo narediti dva pomembna koraka, da bi okrepilo svoje obveščevalne zmogljivosti. Najprej mora znotraj zavezništva izgraditi skupno obveščevalno arhitekturo, nato pa mora okrepiti posamezne obveščevalne službe in skupnosti znotraj zavezniških držav.

Nadalje Cosido (2004: 2-3) ponuja dva možna modela organiziranja skupnega obveščevalnega sistema zveze NATO.

Prvi model predstavlja sistem bilateralnih povezav z ZDA kot epicentrom. Tak sistem ima dve glavni prednosti. Izmenjava informacij med obveščevalnimi službami držav članic temelji na zaupanju. Dejstvo je, da bodo službe izmenjevale občutljive informacije zgolj, če si bodo medsebojno zaupale. S tem se problem zaupanja reši. Poleg tega multilateralno sodelovanje predstavlja za mnoge države problem, ker se bojijo odtoka informacij v neprave roke. Drugo prednost predstavlja dejstvo, da ZDA preferirajo bilateralno sodelovanje, še posebej na področjih, ki neposredno zadevajo njihovo varnost. ZDA imajo strateški načrt izdelati mrežo bilateralnih povezav.

Bilateralni model organiziranja vsebuje tudi nekaj pomembnih slabosti. Najpomembnejša je zagotovo ta, da je celotni sistem odvisen od politične volje ZDA, s čimer bi bila globalna učinkovitost sistema ogrožena.

Kot alternativa bilateralnega sistema, ki je bolj neformalen, se ponuja premik v smeri formalizacije odnosov. Tak sistem pa se ne more izgraditi znotraj ene same države, ampak samo znotraj zavezništva. Osnovan bi bil na štirih temeljnih komponentah:

- Na skupnih tehničnih obveščevalnih sistemih zveze NATO (sateliti, sistemi za sledenje, sistemi za prestrazanje informacij, itd).
- Na enotnem sistemu izmenjave informacij, ki bi poudarjal varnost, zanesljivost in učinkovitost.
- Na skupni celici za analizo informacij.
- Sistem bi imel možnost razvoja operativnih mehanizmov, ki bi okrepili in spodbujali implementacijo skupnih operacij različnih nacionalnih služb v prihodnosti.

Vse te komponente bi omogočile izgradnjo skupne zavezniške obveščevalne arhitekture, ki bi zagotavljala izmenjavo informacij med zavezniki z namenom zagotavljanja stabilnosti in kontinuitete. Ustvarile bi instrumente sodelovanja, ki bi pripomogli k doseganju strateškega konsenza pri ocenjevanju groženj varnosti in izgradili potencialne za skupne obveščevalne operacije v prihodnosti.

6 ZAKLJUČNE UGOTOVITVE IN VERIFIKACIJA HIPOTEZ

Glavno hipotezo, ki se glasi »*Novi, transnacionalni viri ogrožanja vplivajo na spremembe struktur mednarodnega obveščevalnega sodelovanja*«, bom skušal verificirati v odvisnosti od veljavnosti zastavljenih podhipotez.

Proces politične integracije EU, ki ima svoje temelje v pogodbi iz Maastrichta, podpisani leta 1991, sovpada s koncem hladne vojne. Ta pogodba je oblikovala tudi izhodišča za oblikovanja Skupne zunanje in varnostne politike, katera predstavlja osnovni okvir za izgradnjo obveščevalnih kapacitet EU. Po končani operaciji Puščavski vihar leta 1991, so se države ZEU zavedle svoje podrejenosti in odvisnosti na področju obveščevalne dejavnosti, še posebej v primerjavi z ZDA. Brez ustreznih obveščevalnih zmogljivosti namreč niso mogle samostojno in neodvisno izvajati Skupne zunanje in varnostne politike. Zato so se odločile in naredile prvi korak v smeri izgradnje evropskih obveščevalnih kapacitet. Oblikovale so Satelitski center v Torrejonu. Prišle so namreč do spoznanja, da brez satelitske tehnologije ni več možno upravljati s sodobnimi krizami. Z inkorporacijo ZEU v EU, kot njene varnostne in obrambne prvine, je EU v svoje strukture pridobila tudi Satelitski center. Kmalu po nameri o ustanovitvi Satelitskega centra so bili podani tudi temelji za ustanovitev Europol. Kot Europolova služba za droge je začel začasno delovati leta 1994. Njegova pooblastila so se počasi širila tudi na druga področja kriminalitete in leta 1999 je Europol po sprejetju več aktov, povezanih s Konvencijo o Europolu, začel v celoti opravljati svojo dejavnost. Da bi okrepil Skupno zunanjo in varnostno politiko, je Svet EU leta 2001 ustanovil Vojaški štab EU. Ta naj bi omogočil izvajanje nalog iz Petersberške deklaracije, kot odgovor na spremenjeno varnostno okolje. Znotraj Vojaškega štaba EU je bil ustanovljen Sektor za obveščanje, ki predstavlja središčno točko za izmenjavo vojaških obveščevalnih informacij na nivoju EU. Leta 2002 je sledila ustanovitev Združenega situacijskega centra. Center je bil ustanovljen znotraj Generalnega sekretariata, z namenom podpore izvajanja zunanje obveščevalne dejavnosti. Njegova glavna naloga je vsakodnevno analiziranje varnostne situacije v svetu. Z ustanovitvijo teh štirih obveščevalnih struktur, je EU pokrila svoje delovanje na vseh področjih obveščevalne dejavnosti: slikovnem, kriminalističnem in varnostnem, vojaškem in zunanjem. Pri izvajanju operacij ni bila več popolnoma odvisna od obveščevalne podpore ZDA. Postala je bolj neodvisna in samostojna pri

izvajanju Skupne zunanje in varnostne politike. Vse te obveščevalne strukture so nastale po koncu hladne vojne, kot odgovor na potrebe novega varnostnega okolja.

1. podhipotezo, ki se glasi »V EU je po koncu hladne vojne prišlo do oblikovanja novih struktur, namenjenih obveščevalnemu sodelovanju na vseh področjih obveščevalne dejavnosti, kar je EU naredilo bolj samostojno in neodvisno pri izvajanju Skupne zunanje in varnostne politike«, lahko v celoti potrdim, vendar z opombo, da večina sprememb ni nastalo takoj po koncu hladne vojne, temveč šele proti koncu devetdesetih let in kasneje.

Po koncu hladne vojne se je v zvezi NATO začelo obdobje intenzivnih sprememb. S prenehanjem obstoja Varšavskega pakta je zveza NATO izgubila glavni razlog za svoj obstoj. Da bi upravičila svoj nadaljnji obstoj v spremenjenem varnostnem okolju, ki se od hladnovojnega, v katerem je bila ustanovljena, bistveno razlikuje, je temeljito redifinirala svoje poslanstvo, naloge in načine delovanja. Žal v začetnem procesu sprememb ni prišlo do sprememb tudi na obveščevalnem področju. Zveza NATO še vedno ni oblikovala osrednjega obveščevalnega organa. Večina obveščevalnega sodelovanja je še zmeraj potekalo na bilateralni bazi. Multilateralno sodelovanje je ostajalo znotraj hladnovojnih okvirjev. Tako je Posebni odbor združeval šefe obveščevalnih služb držav članic in je predstavljal svetovalni organ Severnoatlantskega sveta za področje vohunstva, terorizma in drugih nevojaških groženj. Situacijski center je še naprej 24 ur na dan spremljal politične, vojaške in gospodarske zadeve, ki bi bile v interesu zveze NATO in njenih držav članic. Sektor za obveščanje Mednarodnega vojaškega štaba pa je zagotavljal informiranost visokih organov zavezništva. Izvajal je tudi širok niz nalog v podporo obrambnim in političnim funkcijam zveze NATO. Vsi naštetih obveščevalni organi so nastali v obdobju hladne vojne. Njihova struktura se tudi po koncu hladne vojne ni začela spreminjati. Korenitejše spremembe so se začele dogajati šele po terorističnih napadih na ZDA , 11. septembra 2001. Najbolj se je spremenil Posebni odbor, čigar vloga in pomen sta precej narasla. Znotraj odbora je bila ustanovljena posebna analitična skupina, ki naj bi zbirala in analizirala obveščevalne informacije o terorizmu. Pri tem naj bi tesno sodelovala tudi z vojaškimi obveščevalnimi telesi zveze NATO. To je bila prva sprememba obveščevalne strukture zveze NATO. Kljub temu, da zveza NATO ni oblikovala osrednjega obveščevalnega organa, pa spremembe v Posebnem odboru pomenijo pomembne premike v smeri okrepitve multilateralnega obveščevalnega

sodelovanja, ki je bilo in deloma še vedno je precej zapostavljeno. Toda omenjeni teroristični napadi niso povzročili okrepitve zgolj na področju multilateralnega sodelovanja. Okrepilo se je tudi tradicionalno močno bilateralno sodelovanje. Tako lahko 2. podhipotezo, ki se glasi *»Zveza NATO je po terorističnih napadih na ZDA, 11. septembra 2001, spremenila strukturo svojega obveščevalnega sodelovanja, v smislu zagotovitve večje učinkovitosti boja proti mednarodnemu terorizmu, kar se je odrazilo predvsem v okrepitvi multilateralnega sodelovanja«*, potrdim, vendar z opombo, da se je poleg multilateralnega okrepilo tudi bilateralno obveščevalno sodelovanje.

Z odločitvijo EU, da razvije sposobnost izvajati vojaške operacije, kot odziv na mednarodne krize, se je odločila tudi, da bo z zvezo NATO dosegla dogovore o medsebojnem posvetovanju in sodelovanju v primeru takih situacij. Takšno sodelovanje bi namreč omogočilo optimalni vojaški odgovor in prispevalo k učinkovitemu obvladovanju kriz. Z intenzivnejšim sodelovanjem na omenjenih področjih se je začelo krepiti tudi sodelovanje na obveščevalnem področju. Ena najbolj očitnih manifestacij novih groženj varnosti, to je teroristični napad na ZDA 11. septembra 2001, je bistveno pripomogla k sprejetju sporazuma o varnosti med organizacijama, ki ureja izmenjavo tajnih informacij. S sporazumom sta se strani obvezale, da se bosta dogovorili o minimalnih standardih zaščite in vzpostavili enotno proceduro izmenjave zaupnih informacij. Pomembno vlogo v odnosih med EU in zvezo NATO ima tudi Sistem za zbiranje in uporabo informacij z bojišča. Sistem, kljub številnim slabostim, predstavlja pomemben element v strukturi obveščevalnega sodelovanja med organizacijama. Tako sporazum, ki ureja varnost informacij, kot tudi Sistem za zbiranje in obdelavo informacij z bojišča, predstavljata pomembne strukturalne spremembe v obveščevalnem sodelovanju med organizacijama, ki so nastale kot posledica novih groženj varnosti in spremenjene narave mednarodnih kriz. Te strukturalne spremembe organizacijama omogočajo posvetovanje in sodelovanje v zadevah skupnega interesa. Tako lahko tudi 3. podhipotezo, ki se glasi *»EU in zveza NATO, kot odgovor na nove grožnje varnosti, razvijata skupne strukture za izmenjavo obveščevalnih informacij, ki omogočajo posvetovanje in sodelovanje na področjih, kjer imata organizaciji skupni varnostni interes«* potrdim.

Vse tri zastavljene podhipoteze sem potrdil. Tako lahko potrdim tudi glavno hipotezo. Res je, da *»Novi, transnacionalni viri ogrožanja vplivajo na spremembe struktur mednarodnega obveščevalnega sodelovanja«*. To se je pokazalo na več primerih. V EU je po koncu hladne vojne prišlo do oblikovanja štirih novih organov, ki se ukvarjajo z obveščevalno dejavnostjo in sodelovanjem. Tudi zveza NATO, ki dolgo časa ni spreminjala svoje obveščevalne strukture, je kot odgovor na nove grožnje varnosti, v mislih imam predvsem terorizem, opravila pomembne premike v smeri tesnejšega sodelovanja. Terorizem je botroval tesnejšemu obveščevalnemu sodelovanju tudi med EU in zvezo NATO.

Novo varnostno okolje in iz njega izhajajoče grožnje varnosti so torej tiste, ki so spodbudile spremembe strukture mednarodnega obveščevalnega sodelovanja, še posebej multilateralnega. Verjetno je res, da bo bilateralno obveščevalno sodelovanje za večino držav še nekaj časa ostalo primarnega pomena. Toda hkrati si je potrebno prizadevati tudi za čim tesnejše multilateralno sodelovanje. Prednosti takega sodelovanja so namreč mnogo večje kot slabosti, ki jih prinaša. Prostorski obseg delovanja novih groženj varnosti se ne omeji na eno ali dve državi, ampak zajame večje število držav. Zato je ocenjevanje grožnje varnosti in spoprijemanje z njo učinkovitejše, če pri tem sodeluje čim večje število držav. Prizadevati si je potrebno za izgradnjo enotnega obveščevalnega omrežja, ki bi povezal čim večje število držav evroatlantskega območja. Nacionalne obveščevalne službe na multilateralne obveščevalne strukture ne smejo gledati kot na konkurenco, ki jim skuša odvzeti primat. Na takšne strukture je potrebno gledati kot na dobrodošlo pomoč, s katero bodo skupaj pomagale ustvarjati varnostno okolje, ki bo omogočalo prosperiteto nacionalne in širše mednarodne skupnosti. Zaključim lahko s preprosto trditvijo, da je v sodobnem varnostnem okolju mednarodno obveščevalno sodelovanje neobhodno potrebno!

7 LITERATURA

1. (2001) Priročnik o zvezi NATO. Bruselj, Office of Information and Press.
2. A European intelligence policy – report, Assembly of The Western European Union, submitted on behalf of Defence Committee Mr Baumel, Chairman and Rapporteur. Document 1517, 13 May 1996,
http://www.fas.org/spp/guide/europe/military/weu/weu1517e1_explan.htm
(6.1.2005)
3. A secure Europe in a better world: European Security Strategy. Document proposed by Javier Solana and adopted by the Heads of State and Government at the European Council in Brussels on 12 December 2003. Paris: Institute for Security Studies, <http://www.iss-eu.org/solana/solanae.pdf>
(15.3.2005).
4. Agreement between the European Union and the North Atlantic Treaty Organisation on the Security of Information. Official Journal of the European Union, L80/36, 27.3.2003.
5. Aldrich, J. Richard (2004) Transatlantic Intelligence and Security Cooperation. International Affairs 80 (4), 731-753.
6. Baker, Charles (2001) The search for a European intelligence policy. Washington: Federation of American Scientist,
<http://www.fas.org/irp/eprint/baker.html> (23.11.2004).
7. Becher, Klaus (1998) European Intelligence Policy in Towards a European Intelligence Policy. Chaillot Paper № 34. Paris: Institute for Security Studies,
<http://www.iss-eu.org/chaillot/chai34e.html> (28.10.2004).
8. Cooperation with Intelligence Services of foreign powers. Czech security Information Service, www.bis.cz/eng/vz2001/vz2001_8.html (18.11.2004).
9. Cosido, Ignacio (2004) An Atlantic Intelligence Community. GEES. Presentation held at the NATO Advanced Research Workshop »Intelligence and Exchange« Vilemov Castle, Czech Republic, www.gees.org/pdf/552/
(28.11.2004).
10. COUNCIL DECISION of 22 January 2001 on the establishment of the Military Staff of the European Union (2001/80/CFSP). Official Journal of the European Communities, L 27/7, 30.1.2001, http://europa.eu.int/eur-lex/pri/en/oj/dat/2001/l_027/l_02720010130en00070011.pdf (8.4.2005).

11. De Vries, Gijs (2005) Gijs de Vries on terrorism, Islam and democracy. EurActiv, <http://www.euractiv.com/Article?tcmuri=tcm:29-136245-16&type=Interview> (15.4.2005).
12. ECHELON UKUSA Alliance, <http://world-information.org/wio/infostructure/100437611746/> (10.11.2004).
13. Egmont group, http://www.egmontgroup.org/about_egmont.pdf (8.6.2005).
14. Egmont group, http://www.egmontgroup.org/egmont_final_interpretive.pdf (8.6.2005).
15. European Union Satellite Centre, <http://www.eusc.org/html/centre.html> (9.4.2005)
16. European Union Satellite Centre, http://www.eusc.org/html/centre_mission.html (9.4.2005).
17. European Union Satellite Centre, http://www.eusc.org/html/centre_organisation.html (9.4.2005).
18. Europol, http://www.europol.eu.int/index.asp?page=facts_sl&language=sl# (9.4.2005).
19. Europol, <http://www.europol.eu.int/index.asp?page=orgchart> (9.4.2005).
20. Fiorenza, Nicholas (2001) Alliance Solidarity. Armed Forces Journal, December 2001, 22.
21. Grant, Charles (2000) Intimate relations: Can Britain play a leading role in European defence – and keep its special links to US intelligence? London: Centre for European Reform, <http://www.cer.org.uk/pdf/cerwp4.pdf> (23.3.2005).
22. Haine, Jean-Yves (2003) ESDP: an overview. Paris: Institute for Security Studies, <http://www.iss-eu.org/esdp/01-jyh.pdf> (27.3.2005).
23. Haine, Jean-Yves (2004) European defence: A proposal for White Paper. Report of an independent Task Force. Paris: Institute for Security Studies, <http://www.iss-eu.org/chaillot/wp2004.pdf> (14.3.2005).
24. Heisbourg, François (2000) European defence: making it work. Chaillot Paper № 42. Paris: Institute for Security Studies, <http://www.iss-eu.org/chaillot/chai42e.pdf> (28.10.2004).
25. Hennessy, Peter (2002) The Secret State: Whitehall and the Cold War. London: The Penguin Press.

26. Herman, Michael (1996) *Intelligence Power in Peace and War*. Cambridge: Cambridge University Press.
27. <http://www.euractiv.com/Article?tcmuri=tcm:29-136504-16&type=News> (15.4.2005).
28. http://www.pst.politiet.no/presse/cdb_280404 (8.6.2005).
29. *International Military and Defence Encyclopedia* (1993), Volume 3. Washington – New York: Brassey's (US).
30. Joint declaration issued at the British-French summit, Saint Malo, France, 3-4 December 1998, <http://www.atlanterhavskomiteen.no/publikasjoner/andre/dokumenter/malo.htm> (27.3.2005).
31. Knightley, Phillip (1988) *The Second Oldest Profession: Spies and Spying in the Twentieth Century*. New York: W.W. Norton.
32. Lefebvre, Stéphane (2003) *The Difficulties and Dilemmas of International Intelligence Cooperation*. *International Journal of intelligence and Counterintelligence* 16, 527-542.
33. Missiroli, Antonio (2000) *Background of ESDP (1954-1999)*. Paris: Institute for Security Studies, <http://www.iss-eu.org/esdp/02-am.pdf> (28.3.2005).
34. Missiroli, Antonio (2004) *ESDP – How it works in EU Security and Defence Policy*. Paris: Institute for Security Studies, <http://www.iss-eu.org/books/5esdpen.pdf> (14.4.2005).
35. Molard, Bernard (1998) *How the WEU Satellite Centre could help in the development of a European intelligence policy in Towards a European Intelligence Policy*. Chaillot Paper № 34. Paris: Institute for Security Studies, <http://www.iss-eu.org/chaillot/chai34e.html> (28.10.2004).
36. Müller, Harald (2003) *Terrorism, proliferation: a European Threat assessment*. Chaillot Paper № 58. Paris: Institute for Security Studies, <http://www.iss-eu.org/chaillot/chai58e.pdf> (15.3.2005).
37. Müller-Wille, Björn (2003a) *SSR and European Intelligence Cooperation Implication of the New Security Challenges and Enlargement (both EU and NATO) for Structuring European Intelligence Cooperation, as an Important Aspect of SSR*. Conference Paper. Geneva: Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces.

38. Müller-Wille, Björn (2003b) Building a European Intelligence Community in response to terrorism. European Security Review 22.
39. Müller-Wille, Björn (2004) For our eyes only? Shaping an intelligence community within EU. Occasional Paper № 50. Paris: Institute for Security Studies, <http://www.iss-eu.org/occasion/occ50.pdf> (28.10.2004).
40. Nomikos, M. John (2003) Does the European Union need a common intelligence policy?
http://www.worldsecuritynetwork.com/showArticle.cmf?article_id=8661
(29.10.2004).
41. Oberson, Frédéric (1998) Intelligence cooperation in Europe: The WEU Intelligence Section and Situation Centre in Towards a European Intelligence Policy. Chaillot Paper № 34. Paris: Institute for Security Studies, <http://www.iss-eu.org/chaillot/chai34e.html> (28.10.2004).
42. Palmer, John (1994) U.S. Refuse To Let London See Spy Report. The Guardian, 20 December, 1.
43. Politi, Alessandro (1998) Towards a European Intelligence Policy. Chaillot Paper № 34. Paris: Institute for Security Studies, <http://www.iss-eu.org/chaillot/chai34e.html> (28.10.2004).
44. Purg, Adam (1994) Obveščevalne službe, politični sistemi in državna suverenost. Doktorska disertacija. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
45. Richelson, T. Jeffrey (1995) A Century of Spies: Intelligence in the XX Century. Oxford: Oxford University Press.
46. Richelson, T. Jeffrey (1999) The U.S. Intelligence Community. Oxford: Westview Press.
47. Schmitt, Burkard (2005) European Capability Action Plan. Paris: Institute for Security Studies, <http://www.iss-eu.org/esdp/06-bsecap.pdf> (27.3.2005).
48. Shpiro, Shlomo (2001) The Communication of Mutual security: Frameworks for European-Mediterranean Intelligence Sharing. Ramat Gan: Bar-Ilan University, <http://www.nato.int/acad/fellow/99-01/shpiro.pdf#search='nato%20intelligence%20shpiro'> (13.6.2005).
49. Situation Centre SITCEN, <http://www.geocities.com/paginadeasr/sitcen.htm>
(15.4.2005).

50. Stopar, Mirko (2003) Obveščevalno varnostna dejavnost v 21.stoletju – novi izzivi in priložnosti. 4. slovenski dnevi varstvoslovja. Ljubljana: Visoka policijsko-varnostna šola.
51. The Convention on the establishment of a European Police Office (Europol Convention). Official Journal of the European Communities C 316, 27.11.1995. <http://www.europol.eu.int/index.asp?page=legalconv> (10.4.2005).
52. The new challenges facing European intelligence – reply to the annual report of the Council, submitted on behalf of the Defence Committee by Mr Lemoine, Rapporteur. Document A/1775, 4 June 2002, http://www.assemblee-ueo.org/en/documents/sessions_ordinaires/rpt/2002/1775.html (28.10.2004).
53. Villadsen R. Ole (2001) Prospects for a European Common Intelligence Policy. Washington: Center for the Study of Intelligence, <http://www.odci.gov/csi/studies/summer00/art07.html> (6.1.2005).
54. Yost, S. David (1993) France and the Gulf War of 1990-1991: Political-Military Lessons Learned. The Journal of Strategic Studies 16 (3), 355.